

Univerzita Palackého v Olomouci

Katedra nederlandistiky Filozofické fakulty

Neerlandistíische ontmoetingen - Trefpunt Olomouc

**Derde Centraal-Europees colloquium
van doctorandi en habilitandi**

comenius

Olomouc - 28 - 31 maart 2010

Geachte gast,

Dat u deelneemt aan alweer het derde colloquium van doctorandi en habilitandi in slechts vier jaar tijd met een steeds groeiend aantal deelnemende kandidaten, geeft aan dat de neerlandistiek in de regio Centraal-Europa ondanks de crisis levenskrachtig is.

*Het programma biedt een breed overzicht van de wetenschappelijke belangstelling van de jonge onderzoekers in onze regio. Van **de duivel vermomd als mens** tot **multiculturalisme vanuit een translatologisch perspectief** en van **Stijn Streuvels** tot het **Wymysojer** treft iedere deelnemer wel een lezing van haar of zijn gading aan.*

Het colloquium gaat vooral om de jonge neerlandicus. In discussies met de opposenten kan deze merken, waar het thema nog moet worden aangescherpt. De habilitandi ervaren weer in het debat op vriendschappelijke wijze wat het betekent om hun thema te verdedigen in een wetenschappelijke raad.

Voor het colloquium is uitgegaan van zowel het Duitse model van zgn. Do-Ha-colloquia, als ook van in Centraal-Europa gebruikelijke procedures. Er kunnen interessante discussies worden verwacht.

Namens het team en mijn collega's wens ik u een aangenaam verblijf en een fijn colloquium bij goed weer toe.

Wilken Engelbrecht

*hoofd neerlandistiek
voorzitter van Comenius*

Dit colloquium kon tot stand komen dankzij:

Univerzita Palackého v Olomouci

De Nederlandse Taalunie

Comenius. Vereniging voor Neerlandici van Midden- en Oost-Europa

Magistrát Statutárního města Olomouce

Nederlandse Ambassade te Praag

Vlaamse Vertegenwoordiging te Praag

Met dank aan het team:

doc. dr. Wilken Engelbrecht

drs. Bas Hamers

Mgr. Iva Jančíková

Mgr. Pavlína Knap-Dlouhá

Mgr. Jana Koulová – manager UC UP

Bc. Hana Černá

Tomáš Hamala

Martina Havelková

Bc. Petra Kunčarová

Dominika Nováková

Vendula Pavlišťíková

David Romsy

Bc. Petra Rychlá

Barbora Sedláková

Bc. Alena Vanžurová

Bc. Jana Vymazalová

Bc. Kateřina Žáčková

Nederlandse Taalunie

comenius

Networked Interaction in Foreign Language Acquisition and Research

Education and Culture DG
Lifelong Learning Programme

PROGRAMMA

Zondag 28 maart 2010

- 14.00-17.00 u. Vergadering van het docentenplatform van Tsjechië en Slowakije ONETS, Erasmianum, Křížkovského 14, zaal 115
- 19.00 u. Uitvoering van de kinderopera *Romeo & Julia* door het ensemble *Damian* onder leiding van Tomáš Hanzlík in de Sacramentskapel van het zgn. Convict, Univerzitní 6
- Aansluitend receptie in het Atrium van het Convict

Maandag 29 maart 2010

Locatie: Aula Faculteit Geesteswetenschappen, Křížkovského 10, voorste vleugel, 2e verdieping

- 9.00-9.20 u. Officiële opening van het colloquium door:
- Mgr. Ondřej Kučera, 2e statutair vertegenwoordiger van de decaan van de Faculteit Geesteswetenschappen
- Jan Henneman, ambassadeur van het Koninkrijk der Nederlanden
- Marc le Clercq, vertegenwoordiger van de Nederlandse Taalunie
- 9.20-9.30 u. Prof. dr. Stefan Kiedroń met een presentatie van het tijdschrift *Neerlandica Wratislaviensia*
- 9.30-9.40 u. Prof. dr. Jerzy Koch en dr. Hubert van den Berg met een presentatie van het tijdschrift *Werkwinkel V*
- 9.45-10.30 u. Prof. dr. Jonathan Israel, *The Dutch Colonial Empire seen as the antithesis of the Dutch Republic in Enlightenment Thought*

Vanaf 10.30 uur worden de lezingen steeds in twee sessies gesplitst. Alle sessies vinden plaats bij de **Vakgroep Neerlandistiek, Křížkovského 14, begane grond**

Sessie 1 – oudere letterkunde, zaal 104

Moderator: doc. dr. Wilken Engelbrecht

Opponenten: dr. Arie Gelderblom en prof.dr. Stefan Kiedroń

- 10.45-11.15 u. Mgr. Malgorzata Dowlaszewicz (Wroclaw)
- De vermomming van de duivel ontdekt. Het beeld van de duivel vermomd als mens in de middeleeuwse en vroegmoderne literatuur van de Lage Landen*

- 11.15-11.45 u. Mgr. Joanna Skrobot (Wrocław)
Het kind als literair motief en sociaal-cultureel verschijnsel in de Nederlandse zeventiende-eeuwse literatuur
- 11.45-12.15 u. Mgr. Lada Vukomanović (Belgrado)
Beeldvorming over het kwaad in Nederlandse en Servische middeleeuwse bronnen

Sessie 2 – taalkunde en translatologie, zaal 120

Moderator: Mgr. Marketa Štefková, Ph.D.

Opponenten: prof. dr. Jan Pekelder en prof. PhDr. Jana Rakšányiová, CSc.

- 10.45-11.15 u. Mgr. Lucia Brezániová (Bratislava)
Het multiculturalisme van de Lage Landen uit translatologisch perspectief
- 11.15-11.45 u. Mgr. Pavlína Knap-Dlouhá (Olomouc)
Juridische communicatie als een taalhandeling
- 11.45-12.15 u. Mgr. Iva Rezková (Praag)
Codewisseling tussen Nederlands en Engels
- 12.30-13.30 u. **Lunch in Restaurace Zbrojnice, Biskupské náměstí 7 (hof universiteitsbibliotheek)**

Sessie 3 – koloniale en postkoloniale letterkunde, zaal 104

Moderator: dr. Božena Czarnicka

Opponenten: prof. dr. Jerzy Koch en doc. dr. Adam Bžoch

- 13.45-14.15 u. Mgr. Natalia Borowska (Wrocław)
Het magisch realisme in “Sandkastele” van André P. Brink
- 14.15-14.45 u. Mgr. Malgorzata Drwal (Wrocław)
Vrouwelijke intimistische teksten uit de periode van de Anglo-Boerenoorlog (1899-1902)
- 14.45-15.15 u. Mgr. Radosław Potocki-Waksmund (Wrocław)
Berichten uit de heidenwereld. Het Zuid-Afrikaanse tijdschrift van de Hernbutters “De Bode van Genadendal” – taal, literatuur en cultuur
- 15.15-15.45 u. Mgr. Martina Vitáčková (Olomouc)
Caribische zoektochten in de hedendaagse Nederlandse literatuur. Enkele inzichten vanuit de postkoloniale en feministische literaire theorie

Sessie 4 – fonetiek en fonologie, zaal 120

Moderator: dr. Agata Kowalska Szubert

Opponenten: prof. dr. Joop van der Horst en prof.dr. Jos Wilmots

- 13.45-14.15 u. Mgr. Zuzanna Czerwonka (Wrocław)
De vocaalsystemen van het Pools, het Duits en het Nederlands – poly-confrontatieve analyse en didactische implicaties
- 14.15-14.45 u. Mgr. Marta Kostelecká (Brno)
Articulatory settings in het Nederlands en het Tsjechisch
- 14.45-15.15 u. Drs. Rinaldo Neels (KU Lublin)
Het Wymysojer: de nakende taaldood van een Germaanse taalenclave in Zuid-Polen. Methodische opzet van het veldwerk
- 15.15-15.45 u. Mgr. Katarzyna Wiercińska (Poznań)
Tussen dialecten en Standaardnederlands. De Vlaamse tussentaal als ‘lingua non grata’ en bedreiging voor het Standaardnederlands in Vlaanderen
- 15.45-16.15 u. **Koffiepauze** met presentatie van het NIFLAR-project (zie hierover meer in het hoofdstuk *Samenvattingen*)

Sessie 5 – gemengde sessie, zaal 104

Moderator: dr. Reka Bozzay

Opponenten: prof. dr. Judit Gera en doc. dr. Adam Bžoch

- 16.15-16.45 u. Mag. Sabine Ernst (Münster)
“Hij háátte de Koran!” Said El Haji’s De Dagen van Sjaitan in het voet-spoor van de ontzuilingsroman
- 16.45-17.15 u. Mgr. Edyta Grzesik (Wrocław)
Johannes Herbinus uit Byczyna (1626-1679). Zijn peregrinatio academica naar de Lage Landen. De sociale en wetenschappelijke aspecten van studiereizen
- 17.15-17.45 u. Lic. Steven Stroobants (Gent)
Swingen op het ritme van de tijd: een bespreking van de tijdsopvatting in postmoderne historische romans
- 17.45-18.15 u. Mgr. Joanna Włodarczyk (KU Lublin)
Ontwikkeling van de plaasroman / streekroman in drie verschillende literaire tradities: de Zuid-Afrikaanse literatuur, de Vlaamse literatuur en de Poolse literatuur

Sessie 6 – linguïstiek, zaal 120

Moderator: prof. dr. Jan Pekelder

Opponenten: prof. dr. Joop van der Horst en doc. dr. Wilken Engelbrecht

16.15-16.45 u. Mgr. Marcel Ištván (Praag)

Applicatie van tekstopimalisatie op pragmatische teksten en meting van de effectiviteit van de verbeteringen

16.45-17.15 u. Mgr. Małgorzata Szczypińska (Wrocław)

Aanspreeksystemen in het Pools en het Nederlands – contrastieve en historische studie in sociolinguïstiek

17.15-17.45 u. Lic. Cindy Windey (Leuven)

Negatieve ruimte in Nederlandstalig proza (focus onder meer op K. Schippers)

Vanaf 19.00 u. **Avondeten in Restaurace Arigone, Univerzitní 22.**

Dinsdag 30 maart 2010

Locatie: Aula Faculteit Geesteswetenschappen, Křížkovského 10, voorste vleugel, 2e verdieping

8.30-9.45 u. Algemene Ledenvergadering van de vereniging *Comenius. Vereniging voor Neerlandici van Midden- en Oost-Europa*

- Agenda:
1. Opening van de vergadering, vaststelling agenda
  2. Vaststelling notulen vorige ALV (zie bijlage)
  3. Verslag van de voorzitter over de activiteiten van de vereniging in het afgelopen jaar
  4. Financieel verslag van de penningmeester
  5. Verslag van de vertegenwoordiger van de regio bij IVN
  6. Wijziging van de naam van de vereniging
  7. Over de toekomst van AMOS
  8. Zomercursus 2011
  9. Aandacht voor het bestand met scripties, dissertaties en habilitaties (SDH - IVN)
  10. Aanbieding van een *album amicorum* aan prof. PhDr. Jana Rakšányiová, CSc.
  11. Rondvraag

9.45-10.00 u. Uitreiking van de *Essayprijs Amos voor 2010* door prof. dr. Jan Pekelder

Vanaf 10.15 uur worden de lezingen steeds in twee sessies gesplitst. Alle sessies vinden plaats bij de **Vakgroep Neerlandistiek, Křížkovského 14, begane grond**

Sessie 7 – moderne letterkunde, zaal 104

Moderator: doc. dr. Adam Bžoch

Opponenten: prof. dr. Jerzy Koch en doc. dr. Wilken Engelbrecht

- 10.15-10.45 u. Mgr. Aleksandra Beljin (Belgrado)
Stijn Streuvels – de Servische vertalingen en receptie
- 10.45-11.15 u. Mgr. Veronika ter Harmsel-Havlíková (Olomouc)
Pop-art in de literatuur. De eerste Nederlandse pop-art roman
- 11.15-11.45 u. Mag. Tanja Kralovec-Pimmer (Wenen)
Adolescentie in Nederlandse en Duitse adolescentenromans sinds de jaren 1990
- 11.45-12.15 u. Lic. Valérie Rousseau (Leuven)
‘Elke gelijkenis met bestaande personen en gebeurtenissen berust geheel en al op toeval.’ Tom Lanoyes Monstertrilogie als politieke sleutelliteratuur (?)

Sessie 8 – cultuurkunde, zaal 120

Moderator: prof. dr. Stefan Kiedroń

Opponenten: prof. dr. Jonathan Israel en prof. dr. dr. h.c. Jos Wilmots

- 10.15-10.45 u. Mgr. Agnieszka Śmiertka (Warschau)
De strijd tegen het water in de Nederlandse cultuur van de 20^e en 21^e eeuw
- 10.45-11.15 u. Mgr. Anna Sikora-Sabat (Poznań)
Teksten van de Nederlandse cultuur in Polen. Literaire vertalingen en culturele politiek 1945-2000
- 11.15-11.45 u. Lic. Jo Sterckx (Poznań)
Rellen in Franse voorsteden: de berichtgeving in een Vlaamse en een Nederlandse krant
- 11.45-12.15 u. Mgr. Zsuzsa Tóth (Debrecen)
De Nederlandse literatuur in de Hongaarse pers in de eerste helft van de 20e eeuw
- 12.30-13.30 u. **Lunch in Restaurace Zbrojnice, Biskupské náměstí 7 (hof universiteitsbibliotheek)**

Hiermee is het deel van het colloquium dat aan doctorandi is gewijd beëindigd. De overige sessies zijn niet parallel en vinden plaats op het rectoraat van de Palacký Universiteit.

Voor geïnteresseerden zal er op dinsdagmiddag aansluitend aan de lunch een stadwandeling door Olomouc plaatsvinden onder leiding van Bc. Hana Černá, Bc. Petra Kunčarová en Bc. Kateřina Žáčková.

Sessies van habilitandi – Dinsdag 30 maart 2010

Locatie: Rectoraat van de Palacký Universiteit, Feestzaal (Slavnostní sál), Křížkovského 8, 1e verdieping. Toegang via de hoofdtrap van het rectoraat, bovenaan de trap linksaf.

Ter gelegenheid van het colloquium is uit de aanwezige hoogleraren een ad hoc Wetenschappelijke Raad samengesteld. Deze bestaat uit: doc. Mgr. Adam Bžoch, Ph.D. (KU Ružomberok/ SAV Bratislava), doc. dr. Wilken Engelbrecht (UP Olomouc, voorzitter), dr. Arie Gelderblom (Univ. Utrecht), prof. dr. Judit Gera (ELTE Boedapest), prof. dr. Joop van der Horst (KU Leuven), prof. dr. Jonathan Israel (IAS Princeton), prof. dr. Stefan Kiedroń (Univ. Wrocław), prof. dr. Jerzy Koch (UAM Poznań & Univ. Wrocław), prof. dr. Jan Pekelder (Sorbonne Parijs & UK Praag), prof. PhDr. Jana Rakšányiová, CSc. (UK Bratislava & UK Praag), prof. dr. dr. h.c. Jos Wilmots (Univ. Hasselt & UP Olomouc)

Sessie 9 – (ver)taalkunde

- 14.00-14.15 u. doc. dr. Wilken Engelbrecht, *Verwelkoming van de aanwezigen en opening van de zitting*
- 14.15-15.00 u. dr. Péter Eredics (vh. Debrecen), *De Hongaarse vertaling van de kanttekeningen van de Statenbijbel uit 1668*
- 15.00-15.45 u. Mgr. Marketa Štefková, Ph.D. (Bratislava), *Kleinere rechtstalen uit translatologisch perspectief*
- 16.00-16.15 u. **Koffiepauze**
- 16.30-17.15 u. dr. Orsolya Varga (ELTE Boedapest), *Parallele vertalersbeschrijvingen: Martinus Nijhoff (1894-1953) en István Vas (1910-1991)*
- 17.15-18.00 u. dr. Agata Kowalska-Szubert (Wrocław), *Nederlandse lexicale ontleeningen en hun plaats in de Poolse woordenboeken*

Locatie: Raadszaal van het Stadhuis van de Statutaire Stad Olomouc (Radnice), Horní náměstí, eerste verdieping,

- 19.00 u. Ontvangst door PhDr. Marcela Hanáková, vertegenwoordigster van de opperburgemeester van Olomouc met een receptie aangeboden door de opperburgemeester van Olomouc, Martin Novotný

Woensdag 31 maart 2010

Locatie: Feestzaal van het Rectoraat van de Palacký Universiteit, Feestzaal (Slavnostní sál), Křížkovského 8, eerste verdieping.

Sessie 10 – cultuurkunde

9.00-9.30 u. prof. dr. Judit Gera (Boedapest), *Presentatie van het studieboek Inleiding literatuurgeschiedenis voor de internationale neerlandistiek*

Aansluitend een kort woordje van André Hebbelinck, vertegenwoordiger van de Vlaamse Regering in Centraal-Europa

9.30-10.15 u. dr. Hubert van den Berg (Poznań), *Duitse kunst- en cultuurpropaganda in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog*

10.15-11.00 u. dr. Reka Bozzay (Debrecen), *Hongaarse studenten aan Nederlandse universiteiten (1595-1790)*

11.00-11.15 u. **Koffiepauze**

11.30-12.15 u. dr. Jan Urbaniak (Wrocław), *“Polen heeft eene nieuwe Constitutie aangenomen!”* - de reacties van *De Vraag-Al* (1791-1797) op de veranderingen van de Poolse staatsstructuur.

12.15-13.00 u. dr. Orsolya Réthelyi (ELTE Boedapest), *Vorstinnen en broekdragers: Vrouwen en macht in Het Antwerps liedboek (1544)*

13.15-14.15 u. **Lunch in Restaurace Zbrojnice, Biskupské náměstí 7 (hof universiteitsbibliotheek)**

Locatie: Feestzaal van het Rectoraat van de Palacký Universiteit, Feestzaal (Slavnostní sál), Křížkovského 8, eerste verdieping.

Sessie 11 – literatuur

14.30-15.15 u. dr. Bożena Czarnecka (Wrocław), *Het beeld van Belgisch Congo in de Poolse en Nederlandse literatuur*

15.15-16.00 u. dr. Krisztina Noémi Törő (ELTE Boedapest), *Migrantenliteratuur in Vlaanderen. “Kleur de kunst!”*

16.15-16.30 u. **Koffiepauze**

16.45-17.15 u. dr. Urszula Topolska (Wrocław), *Het vertellen in “Een weekend in Oostende” van Willem Brakman als postmodernistisch aspect*

17.15-18.00 u. dr. Irena Barbara Kalla (Wroclaw), *Huis en ruimte-tijd in de poëzie van Esther Jansma*

19.00 u. Officiële afsluiting van het colloquium en aansluitend receptie in de feestzaal van het rectoraat, aangeboden door de Vlaamse Vertegenwoordiging

SAMENVATTINGEN

Mgr. Aleksandra Beljin (Universiteit van Belgrado) – sessie 7

Stijn Streuvels – de Servische vertalingen en receptie

Veel werken van de Vlaamse schrijver Stijn Streuvels zijn in vreemde talen vertaald, meestal in het Duits, maar ook in het Engels en het Frans. Na het oprichten van het Koninkrijk der Serviërs, Kroaten en Slovenen, dat iets later Joegoslavië ging heten, werden de contacten met Nederland en België versterkt. Het lezerspubliek van het toenmalige Joegoslavië ontmoette Streuvels door de vertalingen van *Langs de wegen*, *De Oogst*, *De Werkman*.

Mijn aandacht gaat vooral uit naar de culturele contacten tussen de Lage Landen (vooral België) en Servië. In de jaren '30 is de eerste vertaling van Streuvels verschenen. Ik wil daarbij de receptie van deze vertalingen diepgaand onderzoeken en analyseren. Als materiaal voor de analyse maak ik gebruik van twee boeken van deze auteur: *Langs de wegen* en *De Oogst*. Beide boeken zijn via het Duits in het Servisch vertaald en die vertalingen worden ook gebruikt voor het analyseren.

Onderzoek naar de informatie over de vertalers en hun motivatie maken eveneens deel uit van het onderzoek, hoewel het mogelijk is dat deze vragen onbeantwoord blijven. De vertalers in kwestie zijn namelijk onbekend gebleven of hun namen zijn vaak alleen met initialen aangeduid.

De motivatie voor deze studie vond ik in het werk van prof. dr. Jelica Novaković, *Zuidslavische enthousiastelingen*, waarin zij stelt dat alleen persoonlijke ambitie en enthousiasme tot de promotie van de Vlaamse en Nederlandse literatuur in onze regio kan leiden. De bedoeling van deze studie is dus om de vertalingen en hun recepties aan het licht te brengen en dieper te analyseren en daarmee een bijdrage tot de ontwikkeling van de neerlandistiek in Servië te leveren. Daarnaast is mijn doel dat deze studie een stimulans geeft voor verder onderzoek naar soortgelijke, niet zo

vaak behandelde thema's. De werken van de Vlaamse schrijver Felix Timmermans zijn eveneens in het Servisch vertaald en dat kan goed materiaal zijn voor een nieuwe studie.

Dr. Hubert van den Berg (Adam Mickiewicz Universiteit Poznań) – sessie 10
Duitse kunst- en cultuurpropaganda in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog

In de Eerste Wereldoorlog was Nederland neutraal. Neutraliteit is echter een relatief gegeven. Ook al behoorde Nederland niet tot een van de kampen die elkaar bevochten en was Nederland niet actief betrokken bij gevechtshandelingen, toch bestonden er duidelijke sympathieën en antipathieën in verschillende geledingen van de bevolking. Andere landen, die aanvankelijk ook neutraal waren, zoals Italië en de Verenigde Staten, kozen in een later stadium partij. En neutraliteit bestond in de diverse neutrale landen in verschillende gradaties, deels meer voor de 'centrale' mogendheden, deels meer voor de 'entente'/ geallieerden. Daar kwam de strategische betekenis van Nederland nog bij. Samen met de Scandinavische landen vormde Nederland voor Duitsland (en Oostenrijk-Hongarije) de achterdeur naar de rest van de wereld.

Dit alles betekende dat in Nederland en in andere neutrale landen door de oorlogspartijen op grote schaal propaganda werd gevoerd, om de publieke opinie naar hun hand te zetten en de gunst van de bevolking te behouden dan wel te winnen. Nu is er aan die propaganda inmiddels de nodige aandacht geschonken, met name in (militair)historische studies. Naast de conventionele oorlogspropaganda werd er vanuit Duitsland nog een ander propagandaprogramma opgezet dat als *Kunst- und Kulturpropaganda* werd aangeduid. Het ging hierbij om een geheim programma dat de anti-Duitse stemming in het Nederlandse culturele veld probeerde te veranderen. Hoewel er in Nederland ook schrijvers, kunstenaars, wetenschappers en andere intellectuelen waren, die in de Eerste Wereldoorlog pro-Duits waren, was onder hen de stemming over het algemeen uitgesproken anti-Duits.

In het kader van het culturele propagandaprogramma werd gepoogd niet zozeer de Duitse oorlogspolitiek te verkopen, maar met name nieuwe banden tussen het Duitse en Nederlandse culturele veld en universitaire leven te creëren, door het gemakkelijken van bezoeken, door het opzetten van boekhandels, oprichten en financieel ondersteunen van tijdschriften, praktische steun bij het organiseren van tentoonstellingen, uitwisselingen van Nederlandse en Duitse wetenschappers, om voor Duitsland uiteindelijk sympathie te kweken en antipathieën af te bouwen,

waarbij bewust ook aan de periode na de oorlog werd gedacht. Mijn bijdrage wil een klein panorama schetsen van dit tot nog toe onbeschreven hoofdstuk in de Duits-Nederlandse culturele betrekkingen.

Mgr. Natalia Borowska (Universiteit van Wrocław) – sessie 3

Het magisch realisme in “Sandkastele” van André P. Brink

Sandkastele is een roman die een verslag geeft van de gespannen situatie op het Zuid-Afrikaanse platteland in de periode voor en direct na de eerste vrije verkiezingen in 1994. Tegelijkertijd is het ook een mythisch verhaal over het verleden, vertaald uit het vrouwelijke perspectief, gezien door de ogen van de protagoniste op haar sterfbed.

Het is mijn bedoeling om in de bijdrage de literaire werkelijkheidsbeelden te analyseren ten opzichte van hun structuur en het samenvallen van het mythische perspectief met een scherpe blik op de werkelijkheid.

Het sleutelwoord van Brinks oeuvre luidt *storie*, dat wil zeggen de van de éne generatie naar de andere overgedragen persoonlijke interpretatie van de omringende wereld. Objectieve historische feiten en psychische en lichamelijke ervaringen zijn daarbij als gelijkwaardig en tegelijk dubieus voorgesteld zodanig dat zij een onlosmakelijke eenheid vormen.

Mijn betoog zal zich concentreren op een analyse van de door Brink gebruikte narratieve strategieën, van de *Bildungsroman* via herroeping van zijn vroegere, politiek-geëngageerde romans naar het magisch realisme dat geworteld is in concrete historische gebeurtenissen en individuele belevissen en zo een subjectief beeld van een eenmalige werkelijkheidservaring scheidt.

Dr. Reka Bozzay (Universiteit van Debrecen) – sessie 10

Hongaarse studenten aan Nederlandse universiteiten (1595-1790)

In aansluiting op mijn proefschrift over Hongaarse studenten aan de Universiteit Leiden in de vroegmoderne tijd gaat mijn habilitatie-onderzoek over het alledaagse leven van Hongaarse studenten aan Nederlandse universiteiten.

De allereerste vraag is daarbij welke studenten in de vroegmoderne tijd tot de *Hongaarse* studenten gerekend kunnen worden. In het Nederlands wordt er geen verschil gemaakt tussen Hongaren die vanwege hun *ethniciteit* Hongaren (Magyaren) worden genoemd en tussen mensen van verschillende etnische achtergrond die

leefden op het grondgebied van het Koninkrijk Hongarije, het Zevenburgs Vorstendom en het door de Turken bezette deel van Hongarije, later in het Koninkrijk Hongarije en Zevenburgen (als deel van het Habsburgse Rijk). In mijn onderzoek gebruik ik de tweede, bredere betekenis van *Hongaars*.

Het *corpus* van mijn onderzoek wordt gevormd door Hongaarse en Nederlandse bronnen. De Hongaarse bronnen zijn reisberichten van studenten (dagboeken, autobiografieën, brieven, verantwoordingslijsten), de Nederlandse bronnen zijn notulen van de faculteiten en de academische senaat, notulen van de curatoren van de universiteiten, notulen van de provinciale synodes van de gereformeerde kerk, eventueel notulen van de provinciale staten. Bovendien zijn er in de Nederlandse archieven nog enkele brieven van Hongaren bewaard gebleven.

Op grond van de bronnen kan duidelijk worden vastgesteld dat het dagelijkse leven van Hongaren op de Nederlandse universiteiten heel verschillend was van hun Hongaarse bestaan. Een verklaring daarvoor is dat men thuis altijd op de (financiële) steun van de kerk en weldoeners kon rekenen, terwijl men in het buitenland vooral aangewezen was op het geld dat men van thuis had meegebracht.

In mijn onderzoeksproject wil ik de huisvesting van studenten beschrijven (of zij leefden bij particulieren of in verschillende universitaire instellingen), hun eetgewoonten (dit was heel verschillend van het eten thuis, soms klaagden de Hongaren er ook over), de kleren van studenten (in Wenen hebben vrijwel alle studenten “Westerse” kleren gekocht) en ten slotte de universitaire zorg (ziekenhuizen, reisgeld, geld voor uitgave van disputaties, dissertaties, universitaire beurzen enz.). Deze punten worden op de verschillende universiteiten met elkaar vergeleken.

Mgr. Lucia Brezániová (Comenius Universiteit Bratislava) – sessie 2

Het multiculturalisme van de Lage Landen uit translatologisch perspectief

Het vermengen van verschillende culturen in één land gaat gepaard met het gebruik van meerdere talen. Dit weerspiegelt zich op alle gebieden van het bestaan van zijn inwoners – vanaf de manier van leven, godsdienst tot het onderwijssysteem en politiek. Een directe impact heeft het multiculturalisme ook op taalontwikkeling en -gebruik. De geschiedenis van Nederland als koloniale macht, het samenleven van Duits- en Franstaligen in het gebied van België en een sterke toestroom van immigranten naar beide landen hebben veroorzaakt dat er in de Lage Landen een sterk multiculturalisme bestaat.

Onder invloed van verschillende culturen wordt ook de woordenschat van de taal

uitgebreid. Op de huidige Nederlandse taal heeft de immigratie de meeste invloed. Deze nam in Nederland en België na de Tweede Wereldoorlog in betekenis toe. Deels was de toestroom van migranten geworteld in het koloniale verleden van Nederland, vanaf de jaren vijftig kwamen gastarbeiders uit Zuid-Europa, later uit Turkije en Noord-Afrika naar West-Europa. Op deze manier zijn er in het Nederlands nieuwe woorden ontstaan die hun oorsprong hebben in het Arabisch, Surinaams of Turks. Voorbeelden van zulke woorden zijn woorden zoals *osso* (huis, Surinaams), *Siktir lan* (donder op joh, Turks), *tantoe* (heel erg, Papiament), *wella* (ik zweer het, Arabisch).

Vanuit een translatologisch perspectief zijn deze woorden een probleem. Dit probleem vormt het eerste deel van mijn onderzoek. Vaak zijn deze woorden ontleningen uit een vreemde taal of neologismen in de Nederlandse taal. Daarom kan het eerste probleem al bij het decoderen van hun betekenis opduiken. Het tweede probleem ontstaat vanuit het stilistisch perspectief. Hoe moet het woord vertaald worden zodat de tekst zijn stilistische kwaliteit niet verliest?

Het tweede deel van het onderzoek betreft de Nederlandstalige migrantenliteratuur. Hoewel het taalgebruik van de auteurs van dit genre varieert, schrijven ze toch Standaardnederlands. Daarom wil ik mijn aandacht vooral vestigen op de inhoud van enkele werken van de migrantenliteratuur. Als voorbeeld neem ik de Iraans-Nederlandse schrijver Kader Abdolah. Uit een translatologisch perspectief zijn voor mij vooral realia van het Nederlandstalige gebied belangrijk, als ook van het land en cultuur van oorsprong van de auteur. Daarnaast besteed ik aandacht aan de receptie van het werk door de Slowaakse lezer.

dr. Bożena Czarnecka (Universiteit van Wrocław) – sessie 11

Het beeld van Belgisch Congo in de Poolse en Nederlandse literatuur

De hoofdmethode van dit interdisciplinaire onderzoek is de culturele literatuurstudie. De nadruk wordt op de Poolse teksten gelegd, maar voor zover mogelijk wordt het Congo-beeld (Congo-beelden) uit de Poolse literatuur tegen de achtergrond van de Vlaamse Congo-literatuur bekeken (vergelijkend perspectief). Generaliserend kan men zeggen dat het beeld van Belgisch Congo in Poolse teksten een aantal herkenbare componenten van het stereotiepe Congo-beeld uit het Vlaamse proza bevat. Het spreekt vanzelf dat er daarnaast verschillen of nuanceringen optreden en dat sommige accenten anders worden gelegd. Vandaar de voor het onderzoek essentiële vragen: Uit welke componenten bestaat zo'n Congo-beeld?

Welke factoren zijn van invloed geweest op het ontstaan van bepaalde Congo-beelden? Welke stereotypen of simplificaties zijn er het meest duidelijk aanwezig?

De meeste aandacht wordt besteed aan Poolse teksten uit de 2^e helft van de 20^e eeuw, waarbij tevens een globale karakteristiek van de Congo-literatuur wordt gegeven (auteurs, favoriete thema's/motieven). De geanalyseerde teksten (romans, herinneringen, brieven, reportages) bevatten uiteenlopende beelden van de voormalige Belgische kolonie en zijn, wat inhoud en vorm betreft, representatief voor hoofdtendensen in de gehele Poolse Congo-literatuur van de 20^e eeuw. De chronologische ordening van de teksten maakt zichtbaar hoe en volgens welke patronen en regels de beeldvorming zich in de loop van de tijd heeft ontwikkeld.

Constanten en fluctuaties in de beeldvorming over Congo worden gerelateerd aan de sociaal-historische omstandigheden waarin de afzonderlijke teksten tot stand zijn gekomen. Een (literair) beeld zegt veel over de gevoeligheden en kenmerken van de periode, van de concrete buitenliteraire realiteit waarin het wordt geproduceerd en over de mensen die dergelijke beelden produceren. Mijn onderzoek maakt ook duidelijk dat er in de Poolse literatuur een zekere politieke instrumentalisering van de Congo-literatuur merkbaar is. Het bestuderen van de beeldvorming betekent ook aandacht voor de taal waarmee de auteurs hun beelden creëren.

Mgr. Zuzanna Czerwonka (Universiteit van Wrocław) – sessie 4

De vocaalsystemen van het Pools, het Duits en het Nederlands – polyconfrontatieve analyse en didactische implicaties

De lezing geeft een beeld van een deel van mijn dissertatie dat gewijd is aan de fouten van de perceptie en articulatie van Nederlandse klinkers bij de studenten Neerlandistiek aan de Universiteit van Wrocław. Het onderwerp van deze dissertatie refereert in zijn idee aan drie grote velden op het gebied van taalwetenschap en het gebied van de fonetiek.

Het eerste veld is verbonden met de opvattingen van R. Lado, die in zijn *Linguistics across Cultures. Applied Linguistics for Language Teachers* (1957) als eerste wees op het bestaan van het polyconfrontatieve aspect in het onderwijs van vreemde talen. Dit aspect blijkt van groot belang te zijn voor de studenten Nederlands aan de Universiteit van Wrocław omdat zij aan het begin van hun kennismaking met het Nederlands reeds een andere verwante West-Germaanse taal kennen (meestal het Engels of Duits). Deze taal kan hun perceptie en articulatie van het Nederlands

positief of negatief beïnvloeden en moet om die reden in aanmerking worden genomen bij het onderwijsproces van het Nederlands.

Dit veld is sterk verbonden met het tweede onderzoeksveld – het taalonderwijs zelf en de rol van de fonetiek in dit onderwijs. Problemen die zich hier voordoen, zijn o.m. de fonetische norm van een taal, de presentatie van de vocaalsystemen van het Pools, Duits en Nederlands in een articulatoirisch en auditief-akoestisch aspect, de foutentheorie en de anticipatie op uitspraakfouten op basis van contrasten tussen deze vocaalsystemen en tenslotte het ontwikkelen van methodes en oefeningen om de uitspraak te corrigeren en verbeteren.

Het derde veld wordt gevormd door de experimentele fonetiek die de methodes levert voor het onderzoeken van perceptie- en articulatiefouten die daadwerkelijk in het communicatieproces voorkomen. Kwesties die hier aan bod komen, hebben vooral betrekking op de methodologie en organisatie van de experimenten, het gebruik van de apparatuur en op de analyse van de onderzoeksresultaten.

Indien mogelijk zal de theoretische basis van de lezing worden aangevuld met praktische elementen, bijv. voorbeelden van articulatie-tests, fragmenten van opnames voor discriminatie- en identificatie-tests, opnames van articulatiefouten van de studenten Neerlandistiek aan de Universiteit van Wrocław of voorbeelden van corrigerende uitspraak-oefeningen.

Mgr. Małgorzata Dowlaszewicz (Universiteit van Wrocław) – sessie 1

De vermomming van de duivel ontdekt. Het beeld van de duivel vermomd als mens in de middeleeuwse en vroegmoderne literatuur van de Lage Landen

In middeleeuwse teksten komt de antropomorfe duivel vaak voor. Hij kan verschillende gedaantes aannemen. Soms vertoont hij een gebrek, waardoor zijn identiteit aan de omgeving wordt onthuld. Heel vaak is zijn vermomming echter zo goed gelukt dat de andere personages in de tekst hem niet kunnen herkennen.

In de lezing zal een beeld worden geschetst van verschillende manieren waarop de duivel in de menselijke vermomming wordt herkend, welke personages het zijn die het vaakst het vermogen hebben dat te doen en op welke manier de duivel na herkenning zijn vorm weer verandert. Daarbij wordt de aandacht gevestigd op de manieren van toetsen of een persoon mens of demon is en wordt nagegaan of deze in teksten in verschillende genres en verschillende periodes van de middeleeuwen op dezelfde manier worden weergegeven. De nadruk wordt tevens gelegd op de

bemiddeling van Maria in de ontdekking van duivelse personificaties. De Maria-verering ontwikkelde zich in West-Europa vooral vanaf de 13^e eeuw en was van grote invloed op de afbeeldingswijze van de activiteit van de duivel op aarde. Maria's rol als tegenspeelster van satan en zijn overwinnares werd tot het onderwerp van veel laatmiddeleeuwse teksten.

Als bron voor de analyse worden voornamelijk laatmiddeleeuwse vertalingen van de *Legenda aurea* (de *Gulden legende*) en van het *Bonum universale de apibus* (*Der Byen Boeck*) gebruikt die veel verhalen bevatten waarin de duivel in menselijke gestalte een rol speelt. Van daaruit wordt naar vroegere teksten gekeken en getoetst of het beeld dat uit de vertalingen van de legenden en exempelen voortvloeit, al eerder in de Nederlandse literatuur aanwezig was.

Mgr. Małgorzata Drwal (Universiteit van Wrocław) – sessie 3

Vrouwelijke intimistische teksten uit de periode van de Anglo-Boerenoorlog (1899-1902)

Mijn onderzoeksgebied omvat teksten met een intimistisch of autobiografisch karakter, zogenoemde *egodocumenten*, namelijk dagboeken en memoires van vrouwelijke auteurs die hun ervaringen uit de Anglo-Boerenoorlog thematiseren. De meeste teksten werden direct na deze oorlog maar soms ook pas decennia later gepubliceerd. Ze werden vooral als historische bron of als *document humain* beschouwd maar ze werden zelden met behulp van een literair instrumentarium geanalyseerd.

De teksten die ik zal onderzoeken, sporen aan om vanuit een ander perspectief naar de oorlogsproblematiek te kijken, namelijk het gender-perspectief. Het historische perspectief dat als neutraal beschouwd wordt, is in feite een mannelijk gezichtspunt. Mijn veronderstelling is dat de vrouw die traditioneel altijd aan de rand van de dominante (historische, politieke e.d.) discoursen gepositioneerd wordt, ten tijde van een militair conflict nog sterker gemarginaliseerd wordt. Dat creëert ruimte voor de vraagstelling: wat houdt het *vrouwelijke* gezichtspunt eigenlijk in, welke mogelijkheden biedt dit, komen er in vrouwelijke teksten andere aspecten van geschiedenis aan bod die in de mannelijke zienswijze weggelaten werden?

Andere problemen die zich hier voordoen, zijn met het specifieke karakter van het autobiografisch schrijven verbonden, namelijk met het vermengen van persoonlijke uitlatingen met historische documentatie. Hierbij komt de vraag op naar de grens tussen literatuur en geschiedschrijving, tussen fictie en feit, tussen vertelling en ervaring. Verdere vragen hebben betrekking op de rol van temporele afstand tussen

het gebeuren en het moment van het schrijven, de kwestie van de adreassaar, de motivatie en het doel van de auteurs, en het omgaan met stereotypen en nationale mythen van de Afrikaners die met de vrouw verbonden zijn.

dr. Péter Eredics (vh. Universiteit van Debrecen) – sessie 10

De Hongaarse vertaling van de kanttekeningen van de Statenbijbel uit 1668

De 17e en de 18e eeuw waren een mijlpaal in de contacten tussen Hongarije en Nederland. De beste Hongaarse studenten werden naar het buitenland gestuurd om daar hun studie, vooral in de theologie, maar ook in de medicijnen en rechten af te ronden. De Nederlandse universiteiten mochten zich vanaf 1623 tot aan het einde van de 18^e eeuw in een gestage stroom van Hongaren verheugen. De studenten hebben niet alleen de kennis die zij tijdens hun studie opgedaan hebben naar hun vaderland meegenomen. In hun bagage bevonden zich ook veel boeken waaronder vertalingen vanuit het Nederlands in het Hongaars.

Welke vertalingen zijn er in de vroegmoderne tijd uit het Nederlands in het Hongaars overgeleverd? Gezien de goed gedocumenteerde receptie van de Nederlandse boeken bijvoorbeeld in Duitsland in de genoemde periode, lijkt deze vraag maar al te makkelijk te beantwoorden. De beschrijving van de vertalingen in het Hongaars kan nog echter bijna geheel als *terra incognita* worden beschouwd. Dit maakte een historisch-bibliografisch onderzoek, dat werd verricht door het bestuderen van gedrukte catalogi en retrospectieve nationale bibliografieën en van het drukwerk zelf in bibliotheken met oud boekenbezit, Noodzakelijk. Het zoekwerk resulteerde in een tiental vertalingen die tussen 1648 en 1790 deels in Nederland, deels in Hongarije zijn verschenen. Inhoudelijk zijn zij te verdelen in drie categorieën: bijbelverklaringen, catechismen en stichtelijke boeken.

Een bijzonder prachtwerk onder de vertalingen is de bijbelverklaring van de oudstudent István Szathmári Ötvös (?-1665) die postuum in 1668 verscheen. Het ontstaan van dit boek met de titel *Titkok jelenése* (Verschijning van geheimen) heeft alles te maken met de Statenvertaling. Om de tekst begrijpelijker te maken kregen de vertalers van de Statenbijbel van de Synode van Dordrecht (1618-1619) de opdracht om in de kantlijn van de pagina's verklarende opmerkingen te plaatsen.

Szathmári heeft de kanttekeningen bij de openbaring van Johannes in het Hongaars vertaald. Deze onderneming die zijn weerga in het Hongarije van de vroegmoderne tijd niet kent, verdient na eeuwen van verwaarlozing grondig onderzoek. Dit onderzoek richt zich op de volgende vier aspecten: een uitgebreide biografie van de vertaler

István Szathmári Ötvös met nadruk op zijn studieverblijf in Nederland, de ontstaansgeschiedenis van Szathmári's *Titkok jelenése*, de structurele en inhoudelijke eigenaardigheden van het boek ten opzichte van het bronwerk en tenslotte de receptie van de vertaling in Hongarije.

Mag. Sabine Ernst (Westfälische Wilhelms-Universität Münster) – sessie 5

“Hij háátte de Koran!” Said El Haji's De Dagen van Sjaitan in het voetspoor van de ontzuilingsroman

In het ontzuilde Nederland vormt het ontstaan van een islamitische zuil een steeds terugkerend onderwerp van publieke debatten, waarbij de toegenomen zichtbaarheid van de islamitische landgenoten en hun godsdienstuitoefening vaak negatief wordt waargenomen. Tegelijkertijd keren moslims zich steeds vaker af van hun geloof, zoals blijkt uit de oprichting van het *Comité van ex-moslims*. Naast de komst van een islamitische zuil is er dus ook sprake van een ontzuiling. Deze onderwerpen vindt men ook terug in recente literatuur, waarin jeugdige romanpersonages zich min of meer kritisch uiten over de islamitische godsdienst waarmee ze zijn opgegroeid.

In zijn recensie in het *NRC Handelsblad* noemde Pieter Steinz het romandebuut *De dagen van Sjaitan* van Said El Haji “een van de eerste islamitische ontzuilingsromans”¹. Het hoofdpersonage Hamid groeit op in het fictieve plaatsje Berkerode en gaat gebukt onder zijn streng islamitische vader, terwijl zijn alter ego Sjaitan zich fel verzet tegen streng orthodoxe leden van de plaatselijke islamitische gemeenschap. Zij staan symbool voor een generatie die aan de ene kant op zoek is naar zingeving, maar aan de andere kant in opstand komt tegen de strenge godsdienstbeleving van mensen van de generatie van hun ouders. Naast een godsdienstcrisis is er bij het gezin van Hamid ook een crisis in de vader-zoon-relatie ofwel een familiecrisis aanwezig, waarmee de roman eveneens in het voetspoor treedt van de ‘oer-Nederlandse’ ontzuilingsromans uit de jaren zestig en zeventig die zich richten tegen het orthodoxe protestantisme. De roman wortelt dus op die manier in de Nederlandse literaire traditie.

Ik zal *De dagen van Sjaitan* lezen naast ontzuilingsromans van o.a. Maarten 't Hart, Jan Siebelink en Jan Wolkers. Daarbij zal ik ingaan op de volgende vragen: hoe wordt de orthodoxe islam/het orthodoxe protestantisme gepresenteerd en welke literaire mechanismen worden er aangewend? Welke overeenkomsten en welke

---

¹ Steinz, Pieter: ‘Socrates in de moskee’. In: *NRC-Handelsblad*, 3 november 2000.

verschillen zijn er te vinden tussen de islamitische en de protestantse ontzuilingsromans? Vinden wij de voor vele ontzuilingsromans kenmerkende motieven zoals zonde en schuld, uitverkiezing, dag des oordeels ook terug in islamitische ontzuilingsromans? Welke intertekstuele relaties zijn er tussen *De dagen van Sjaitan* en ontzuilingromans die zich richten tegen het orthodoxe protestantisme? Hoe wordt met citaten uit de Koran/de Bijbel en met Korantaal/Bijbeltaal gewerkt? Op welke manier vindt er een inmenging plaats in actuele debatten? De romans worden gelegd naast actuele discussies in politiek en media over godsdienst en integratie.

Mgr. Edyta Grzesik (Universiteit van Wrocław) – sessie 5

Johannes Herbinus uit Byczyna (1626-1679). Zijn peregrinatio academica naar de Lage Landen. De sociale en wetenschappelijke aspecten van studiereizen

De leden van de 17^e eeuwse Silezische *respublica literaria* trokken in groten getale met de studie- en kennisreizen naar de Nederlanden. Wat was het doel van die reizen en wat voor belang hadden ze voor de Silezische burgers? Op basis van de in voorbereiding zijnde monografie van de schrijver, reiziger, theoloog en pedagoog Johannes Herbinus wordt een poging gedaan om op die vragen antwoord te geven.

Het onderzoek is beperkt tot teksten van Johannes Herbinus waarin informatie betreffende in de Lage Landen bezochte plaatsen, wetenschappelijke activiteiten, universiteiten en reizen verschijnen. De contextualisatie van die aspecten laat ons het doel en het belang van die *peregrinatio* begrijpen. De analyse van de tekstuele sporen laten de sociale, wetenschappelijke en kenniswaarde van de *reis* zien. De Nederlandse dimensies die in zijn boeken opduiken, worden nauwkeurig gepresenteerd. Er wordt ook gekeken in welke mate die educatiereizen binnen de geleerde betrekkingen beschouwd kunnen worden.

De in de schriften van Herbinus uitgemonde resultaten van deze reizen maken het mogelijk om de rol en intentie van zulke reizen voor de Silezische burgers te begrijpen. Zo is zowel de maatschappelijke als ook de wetenschappelijke rol van deze *peregrinatio academica* verklaarbaar. De exacte bestudering van de reisplaatsen en bezigheden maakt de monografie van Johannes Herbinus steeds completer.

Mgr. Veronika ter Harmsel-Havlíková (Palacký Univ. Olomouc) – sessie 7
Pop-art in de literatuur. De eerste Nederlandse pop-art roman

In het *Literair Lustrum 1961-1966* worden “de ongewone en ook moeilijk te verklaren verkoopsuccessen van sommige prozawerken” opgemerkt, waaronder die van Jan Cremer. “Naar de oorzaken van deze successen kan slechts gegist worden,” staat er verder.

Hoe komt het eigenlijk, dat *Ik, Jan Cremer* zo’n verkoopsucces is geworden en niet meer uit de Nederlandse literatuurgeschiedenis weg te denken is? *Ik, Jan Cremer* is in 12 talen vertaald, in meer dan 30 landen verschenen en er zijn ruim 12 miljoen exemplaren van verkocht. Na de Bijbel en Max Havelaar zou dit zonder twijfel het meest gelezen boek van Nederland kunnen zijn (in 2000 verscheen al de 50^e druk) en tegelijkertijd is het vrijwel zeker het minst onderzochte literaire werk. Dit laatste heeft te maken met de immer omstreden positie van deze roman in de Nederlandse literatuur, of beter gezegd met een wat tweeslachtige kijk van het academische publiek op het boek.

Enerzijds vallen de massale verkoop van en de veelvuldige reacties op het boek *Ik, Jan Cremer* niet te ontkennen, anderzijds vinden literatuurgeschiedschrijvers het blijkbaar moeilijk om het boek als *literair* werk te beschouwen en te beschrijven. In de secundaire literatuur wordt men steeds geconfronteerd met een zekere radeloosheid bij de plaatsbepaling van dit “moeilijke boek”: de ene keer wordt het “een soort schelmenroman” genoemd, een andere keer een boek dat veel opschudding veroorzaakte. De één vergelijkt Cremer met Henry Miller, de ander met Jack Kerouack. Niet zelden wordt hij echter alleen in een terloopse aantekening vermeld of zelfs helemaal verzwegen.

Mijn proefschrift is een zoektocht naar het antwoord op de hierboven gestelde vraag. Het volgt de weg die ik in werkelijkheid en in mijn gedachten afgelegd heb. Die zoektocht heeft radicaal mijn literatuuropvattingen en waardeoordelen veranderd. Het heeft me echter vooral geholpen het boek *Ik, Jan Cremer* als een esthetisch product te aanvaarden en het in het kader van de Nederlandse literatuur te plaatsen. De zoektocht leidde van *kitsch* (wat het boek op het eerste gezicht leek te zijn) via *massacultuur* (die deze bestseller ongetwijfeld is geworden) tot *pop art* (de artistieke richting en het cultuurverschijnsel waaronder dit boek zich laat indelen). Pop art in de literatuur is sowieso een weinig onderzocht gebied dat ik in mijn proefschrift in kaart probeer te brengen. Verder heb ik besloten om de rol van de media en de publicitaire vindingrijkheid van de schrijver zelf onder de loep te nemen en – met verrassende resultaten - zijn mediale beeld te reconstrueren. *Ik, Jan*

Cremer wordt in mijn proefschrift grondig en complex geïnterpreteerd (met genrebepaling, mogelijke inspiratiebronnen en literaire voorbeelden, intertekstuele interacties etc.) en in de context van andere literaire werken uit die tijd gebracht.

Prof. dr. Jonathan Israel (IAS Princeton) - openingslezing

The Dutch Colonial Empire seen as the antithesis of the Dutch Republic in Enlightenment Thought

In late eighteenth-century works such as the *Histoire philosophique de Deux Indes* (1770), it became customary to draw a striking contrast between the liberty and prosperity of society in the Dutch Republic and the oppression and exploitation held to characterize the colonial empire. Diderot who was one of the prime architects of the *Histoire philosophique*, attributed what he saw as the lamentable defects and failings of the empire to an insufficiently conscious and appreciative grasp of what made the Dutch Republic upright and free, that some saw as a lack of conscious commitment to republican values, was in his eyes also the reason for the dangerous strength of Orangism and quasi-monarchism as well as religious deference - bad things that were apt to undermine the Republic itself.

Mgr. Marcel Ištván (Karelsuniversiteit Praag) – sessie 6

Applicatie van tekstopimalisatie op pragmatische teksten en meting van de effectiviteit van de verbeteringen

Handleidingen, formulieren, administratieve brieven en andere pragmatische teksten hanteren vaak de taal van een buitenaards wezen. Deze teksten irriteren ons in de meest ongelegen situaties. Niet alleen is dit onaangenaam voor de ontvanger, maar het veroorzaakt ook bij de zender grote problemen. Hierbij kunnen wij denken aan tijd- en geldverlies van bedrijven en ambten. Voorbeelden uit de praktijk zijn belastingformulieren, communicatie met verzekeringsmaatschappijen, handleidingen waarin afbeeldingen ontbreken of waarin één van de functies van het product niet beschreven is.

Dit project zal proberen een effectieve manier te vinden om deze teksten te verbeteren, en dat in vier stappen: 1) analyse van originele teksten, 2) meting van begrijpelijkheid van originele teksten, 3) optimalisatie, en uiteindelijk 4) het meten van de verandering in begrijpelijkheid voor ontvangers, na toepassing van optimalisatie.

Het doel is om te bepalen welke optimalisatietechnieken (en hun combinaties) de begrijpelijkheid het meest effectief verbeteren. Het analytische deel houdt o.a. een

analyse van referentiële en relationele verbanden en semantische toegankelijkheid in. Distributie en vormgeving van teksten komen hierbij ook aan de orde, omdat ze vaak de oorzaak zijn van serieuze storingen in communicatie. Analyse van begrip bij ontvangers zal door verschillende technieken gerealiseerd worden, bijv. met behulp van vragenlijsten, verschillende soorten interviews of het hardop lezen en tegelijkertijd te becommentariëren. Analyse van oogbewegingen is ook een potentieel toepasbare techniek.

De optimalisatie berust op zorgvuldige analyse en eliminatie van problematische fenomenen in de tekst. Dat zijn bijv. dubbelzinnige formuleringen en onduidelijke verwijzingen binnen de tekst, maar ook het niet toepassen van taal op de competenties en culturele achtergrond van de ontvanger. Men moet ook rekening houden met de typografie en grafische indeling.

Na optimalisatie met gebruik van de verschillende technieken zullen een paar varianten van verbeterde teksten gecreëerd worden. Deze zullen vervolgens een meting van mate van begrip ondergaan. Het begrip zal dan met dezelfde technieken als bij analyse gemeten worden. De verschillen in begrip en toegankelijkheid van de teksten zullen verduidelijken welke optimalisatietechnieken (en hun combinaties) de beste resultaten opgeleverd hebben. Deze know-how kan in de praktijk de communicatie tussen organisaties en mensen, maar ook tussen organisaties radicaal verbeteren en zo een waardevolle bijdrage voor alle partijen zijn.

dr. Irena Barbara Kalla (Universiteit van Wrocław) – sessie 11

Huis en ruimte-tijd in de poëzie van Esther Jansma

‘Huis’ is een notie die in de Nederlandse en Vlaamse poëzie sterk aanwezig is. Daarvan getuigen niet alleen titels van dichtbundels waar het woord ‘huis’ in voorkomt (*De doden zoeken een huis* van Cees Nooteboom, *Een huis om dakloos in te zijn* van Luuk Gruwez, *Thuisverlangen* van Jeroen Theunissen, *Waar is een huis* van Annemieke Gerrist e.a.m.), maar ook talrijke poëtische gedichten waarin het woord ‘huis’ niet alleen betrekking heeft op het gedicht zelf maar ook op de poëzie in het algemeen. In de meeste gedichten verwijst de notie ‘huis’ zowel naar een archetypische ruimte als naar existentiële ervaringen van de mens. Daarbij maakt de verstrengeling van fysieke en mentale ruimte in de poëzie de ervaring van identiteit mogelijk.

In mijn habilitatiegeschrift wordt (niet alleen) onderzocht hoe het huis als thema, motief, woord, beeld en ruimte zich manifesteert en evolueert in de moderne Nederlandse en Vlaamse poëzie vanaf de Vijftigers tot nu. De ontwikkelingen wor-

den chronologisch, per decennium, besproken. Daarbij zal de aandacht uiteraard naar de dominerende richtingen van het decennium uitgaan, maar ook andere ontwikkelingen zullen niet onbesproken blijven. Zowel de experimentele, op de taal gerichte poëzie, als ook de traditionele, eerder op de werkelijkheid gerichte poëzie zal ter sprake komen. Verder zal e.e.a. geïllustreerd worden aan de hand van gedetailleerde analyses.

Mgr. Pavlína Knap-Dlouhá (Palacký Universiteit Olomouc) – sessie 2

Juridische communicatie als een taalhandeling

Het onderzoek op het gebied van geschreven rechtstaal was traditioneel vooral op het beschrijven en analyseren van syntactische structuren, specifieke lexicale middelen zoals rechtstermen en archaische uitdrukkingen gericht. Met uitzondering van een paar werken (Kurzon, 1986) werd er weinig onderzoek gedaan naar de pragmatische aspecten van de geschreven rechtstaal.

Deze bijdrage houdt zich bezig met de taal die gebruikt wordt in juridische taalhandelingen in juridische teksten op het gebied van het Nederlandse handelsrecht. De hoofdpunten van het onderzoek, dat zich in bredere lijnen op het beschrijven van tussenpersoonlijke en functionele aspecten van rechtstaal richt, vormen regulatieve functies met een gedetailleerde kijk op het tot stand komen van realiserende patronen van retorische functies van twee soorten illocutinaire punten, namelijk de directieve en de commissieve.

De bevindingen laten zien dat het voor de rechtstaal kenmerkend is om patronen te kiezen die zich duidelijk onderscheiden van patronen die bijvoorbeeld voor de gewone Nederlandse spreektaal typisch zijn. Het spreekt voor zich dat zulke patronen ook specifiek zijn voor de functie van juridische documenten.

Mgr. Marta Kostelecká (Masaryk Universiteit Brno) – sessie 4

Articulatory settings in het Nederlands en het Tsjechisch

Fonetisch gezien verschillen talen niet alleen van elkaar in fonemen en fonologische processen maar ook in de manier waarop de articulatoren (de lippen, de mond, de kaken, de tong enz.) in de gegeven taal bewegen en wat hun articulatorische positie is. Dit fenomeen noemen we *articulatory settings*.

In deze bijdrage neem ik de articulatory settings van het Nederlands en het Tsjechisch onder de loep. Ik onderzoek met name de articulatory settings van Tsje-

chische en Nederlandse klinkers. In mijn kleine onderzoek wil ik dit verschijnsel tevens in zowel de noordelijke als in de zuidelijke variant van het Standaardnederlands bestuderen. De bedoeling is daarbij om te kijken welke van deze twee varianten articulatorisch gezien dichterbij de articulatory settings van het Tsjechisch ligt.

dr. Agata Kowalska-Szubert (Universiteit van Wrocław) – sessie 9

Nederlandse lexicale ontleeningen en hun plaats in de Poolse woordenboeken

Hoe komt men aan het onderzoeksmateriaal wanneer men zich met ontleeningen wil bezighouden? Hoe kan men de gegevens verifiëren? Een uitstekende secundaire bron van informatie lijken de woordenboeken die de daarin opgenomen woorden per definitie moeten beschrijven. Maar lukt het altijd? Waar zijn de omschrijvingen in de woordenboeken op gebaseerd? Is het mogelijk om de betrouwbaarheid van de woordenboeken te controleren? En tot slot, wie moet men geloven als er in verschillende woordenboeken tegenstrijdige informatie te vinden is? Natuurlijk zou een speurtocht in tekstcorpora grote hulp bieden, maar wat kan men doen als er geen toegang is tot dergelijke corpora of als ze eenvoudig niet bestaan?

De uiteenzetting is bedoeld als een momentopname van de woordenboeken Pools met betrekking tot woorden die het Pools aan het Nederlands heeft ontleend. Met andere woorden: er wordt gezocht naar een antwoord op de vraag of men de gegevens in allerlei soorten woordenboeken (woordenboeken van de Poolse taal, etymologische woordenboeken, vreemde-woordenboeken e.d.) inderdaad kan vertrouwen. Bij deze gelegenheid wordt ook aandacht besteed aan de Poolse woordenboekenmarkt: wat we hebben, wat we missen, wat wel en wat niet mogelijk schijnt te zijn bij een onderzoek dat op lexicografische gegevens zou moeten steunen.

Mag. Tanja Kralovec-Pimmer (Universiteit van Wenen) – sessie 7

Adolescentie in Nederlandse en Duitse adolescentenromans sinds de jaren 1990

In mijn proefschrift wil ik onderzoeken of, hoe en met welke functie adolescentie en/of initiatie literair wordt verwerkt in enkele Duits- en Nederlandstalige adolescentenromans die na 1990 zijn verschenen. Als uitgangspunt voor mijn promotieonderzoek dient een corpus van primaire literatuur bestaande uit enkele Duits- en Nederlandstalige adolescentenromans verschenen na 1990. In deze bij-

drage wordt vooral gekeken naar *De dagen van de bluegrassliefde* van Edward van de Vendel (1999) en *Die Mitte der Welt* van Andreas Steinhöfel (1998). In het proefschrift zullen zowel romans uit de literatuur voor volwassen lezers als romans uit de literatuur voor jonge lezers aan bod komen. Het corpus zal dus twee keer grenzen overschrijden: een taalgrens en een doelgroepgrens. Deze aanpak houdt rekening met het feit dat tussen de genoemde categorieën contact en interactie bestaat. Qua periode is het corpus beperkt tot de jaren rond de millenniumwisseling, tussen 1990 en ca. 2010.

In de romans uit het corpus zal ik onderzoek doen naar de uitbeelding van de overgang(en) die adolescenten meemaken. Ik wil nagaan welke kansen en crisissen hun ontwikkeling inhoudt, welke ontwikkelingen plaatsvinden en welke gevolgen dit heeft. Als achtergrond zal ik gebruik maken van bronnen over adolescentie en initiatie uit de literatuurwetenschap, maar ook uit andere disciplines.

Vragen, die in mijn proefschrift aan bod zullen komen zijn Wat is adolescentie? Wat is initiatie? In welke relatie staan de begrippen met elkaar? (met bijzondere aandacht voor de periode in kwestie en de voor het corpus relevante aspecten). Voorts Wat is de adolescentenroman/initiatieroman? Welke rol heeft hij in de context van de jeugdliteratuur en de literatuur voor volwassen lezers? Welke positie heeft hij in het Duitse en welke in het Nederlandse taalgebied? Tenslotte: Hoe worden in de literatuur initiatie en adolescentie uitgebeeld? Welke rol spelen daarbij aspecten zoals crisis, kans, verantwoordelijkheid, identiteit, familie, waarden, seksualiteit, seks en generatie? In mijn bijdrage zal ik vooral ingaan op het begrip van de adolescentenroman, dat in mijn onderzoek centraal zal staan.

drs. Rinaldo Neels (Katholieke Univ. Johannes Paulus II Lublin) – sessie 4
Het Wymysojer: de nakende taaldood van een Germaanse taalenclave in Zuid-Polen. Methodische opzet van het veldwerk

Het Wymysojer is een Germaanse taal die tot en met de Tweede Wereldoorlog als actieve omgangstaal gold in het dagelijkse leven van de inwoners van Wilamowice, een kleine gemeente van ongeveer 2700 inwoners in het zuidwesten van Polen. Na de Tweede Wereldoorlog verdween het Wymysojer snel uit het dagelijkse leven. Vandaag zijn er nog een enkele tientallen Wilamowianen die in staat zijn om de taal te spreken. In mijn proefschrift beoog ik een sociolinguïstische analyse van de geschiedenis van het Wymysojer in de 20^e eeuw tot op vandaag. Hierbij dringt de centrale vraagstelling zich op hoe het taalgebruik van het Wymysojer in verhouding

tot het Pools evolueerde en hoe dit kan worden verklaard. Ik wil ook onderzoeken in welke zin dit het identiteitsgevoel van de Wilamowianen heeft beïnvloed.

Bij het uitwerken van de onderzoeksmethode werd de lokale bevolking in 2 categorieën onderverdeeld: de groep inwoners die het Wymysojer van bij de geboorte hebben meegekregen en bijgevolg als moedertaalsprekers kunnen worden geclassificeerd en de rest van de bevolking. Op basis van deze categorisering hebben we ons veldwerk in 2 grote fasen onderverdeeld: een fase waarin we van 41 moedertaalsprekers (op een aantal van ongeveer 70 overlevenden) een diepte-interview hebben afgenomen en een fase waarin we een enquête hebben laten invullen bij 196 van de ongeveer 2700 inwoners. Bij het diepte-interview had de ondervraagde de vrije keuze om dat in het Wymysojer te doen of in het Pools. De vragenlijst bevat een reeks vragen waarmee gepeild wordt naar de gebruiksfrequentie van het Wymysojer bij de ondervraagde in diverse maatschappelijke contexten. Dezelfde reeks vragen wordt 4 keer herhaald voor 4 verschillende historische periodes van de 20^e – 21^e eeuw: de periode vóór, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog en de situatie vandaag.

Om een zo volledig mogelijk diachroon beeld te krijgen van de taalgebruiksfrequentie en de correlatie met het identiteitsgevoel werden door het lot 196 inwoners vanaf 14 jaar uitgekozen om een enquête in te vullen. De afname gebeurde in één bepaalde week in augustus 2009 door een team van vooraf goed geïnstrueerde enquêteurs die aanbelden bij de uitgekozen kandidaat en ter plaatse hielpen bij het invullen van de enquête. Alle inwoners van Wilamowice waren een week voordien op geïnformeerd door de informatiekkanalen van het cultureel centrum en door de pastoor op het einde van de misviering dat elke inwoner vanaf 14 jaar potentieel kandidaat was om aan het onderzoek deel te nemen. De vragenlijst bevat 5 onderdelen: een aantal persoonsgegevens, een reeks vragen over het contact met het Wymysojer, enkele vragen over de kennis van het Wymysojer en de kennis over de lokale geschiedenis en cultuur, een aantal stellingen over Wilamowice en het Wymysojer waarbij de ondervraagde aangeeft in hoeverre hij/zij het (on)eens is en een Wymysojer taaltst.

Door het uitgewerkte methodische opzet van dit veldwerk worden 3 generaties inwoners van Wilamowice met elkaar geconfronteerd. Hierdoor hoop ik een genuanceerd beeld te reconstrueren van de geschiedenis van het Wymysojer in de 20^e – 21^e eeuw met een grote aandacht voor het code-switchmechanisme, identiteitsgevoel en de vraag in hoeverre er nog een toekomst is voor de Wymysojertaal.

Mgr. Radosław Potocki-Waksmund (Universiteit van Wrocław) – sessie 3
Berichten uit de heidenwereld. Het Zuid-Afrikaanse tijdschrift van de
Herrnhutters “De Bode van Genadendal” – taal, literatuur en cultuur

Het godsdienstige maandblad van de Moravische Broeders of Herrnhutters *De Bode van Genadendal* behoorde tot de belangrijkste zendingstijdschriften in het Zuid-Afrika van de 19^e eeuw. In het geplande dissertatie-onderzoek ik deze periodiek in een brede culturele, literaire en talige context.

In eerste instantie richt ik me op de culturele uitwerking van *De Bode* op de mentaliteit, levenswijze en identiteit van de inheemse Zuid-Afrikaners. Dit vormt het uitgangspunt voor de analyse van de rol van het tijdschrift in de acculturatie van de autochtone bevolking van Zuid-Afrika aan de heersende Europese cultuur, maar tevens in het proces van modernisering van de inheemse bewoners die niet meer in tribaal verband leefden. Deze assimilerende functie van het maandblad wordt immers in het raamwerk van de koloniale zendingsarbeid geïnterpreteerd waar dominantie en onderwerping niet zelden met modernisering en socialisatie in het nieuwe maatschappelijke verband gepaard gingen. Verder ga ik ook in op andere dimensies van de (uit)werkingssfeer van *De Bode*, omdat de Herrnhutters op het politiek-sociaal vlak contacten onderhielden met de naburige kolonisten, koloniale overheid en zendelingen van andere christelijke kerken.

Het literaire onderzoek baseert zich op een inhoudelijke analyse van verschillende soorten teksten die in het periodiek voorkomen. In de typologie van de teksten (onderverdeeld in vier belangrijke groepen, nl. godsdienstige, informatieve en (populair-)wetenschappelijke teksten alsook gelegenheidsteksten) wordt rekening gehouden met hun functie en genologische status.

Het derde onderzoeksveld vormt het medium. Ook al domineert in het tijdschrift het toenmalige Standaardnederlands, ziet men er toch een hele waaier van tekstsoorten en de daaraan gerelateerde stijlen. Een goede illustratie zijn artikelen die in de lokale variant van het Nederlands werden opgesteld. In deze streektaal vindt men zelfs al een aantal kenmerken van het huidige Afrikaans.

Omdat het maandblad gedurende meer dan zestig jaar werd gepubliceerd (1859-1914), maakte *De Bode* een interessante ontwikkeling door. De chronologische benadering van het tijdschrift toont hoe de veranderende sociaal-culturele omstandigheden in Zuid-Afrika de vorm en inhoud van *de Bode* hebben beïnvloed. Dankzij het onderzoek naar *De Bode van Genadendal* kan het hele spectrum van zendingstijdschriften beter in kaart gebracht worden en in de context van de Nederlandstalige periodieken van andere aard geplaatst.

dr. Orsolya Réthelyi (Eötvös Lorand Universiteit Boedapest) – sessie 10

Vorstinnen en broekdragers: Vrouwen en macht in Het Antwerps liedboek (1544)

Uitgangspunt van mijn presentatie is de stelling van Herman Pleij dat de laatmiddeleeuwse angst voor de macht van vrouwen – aangevoerd door het regeren van de landvoogdessen Margareta van Oostenrijk en Maria van Hongarije – tot een ridiculisering van het thema leidde in pamfletten, jaarvoorspellingen en literatuur. Liedereren reflecteren de sociale gevoeligheden van een periode en kunnen ook dragers zijn van zulke sentimenten. De centrale vraag van mijn lezing is in hoeverre angst voor de macht van vrouwen tot uitdrukking komt in de beroemde liedbundel *Het Antwerps Liedboek*.

Er wordt gekeken naar de topos van machtige vrouwen en hoe deze tot uitdrukking komt in de liederen van *Het Antwerps Liedboek*. Twee subgenres zijn gedefinieerd waar het onderwerp vrouwen met macht een belangrijke rol speelt: historieliedereren die over de lotgevallen van vorstinnen vertellen en spotliederen over relaties waarin de vrouw de baas is.

De bundel werd gedrukt in de periode van de landvoogdij van Maria van Hongarije en is een verzameling van liederen die meestal in de jaren 1530-1540 ontstaan zijn. Het is opvallend dat vorstinnen van de Huize Habsburg een prominente plaats krijgen in de bundel. Aan de andere kant zijn er vijf liederen die het thema vrouwen als broekdragers behandelen. In alletwee de groepen zijn de vrouwelijke gedragspatronen geanalyseerd in de zes vorstinnenliederen tegen de historische context, in de satirische liederen tegen de eigenschappen van het genre.

In *Het Antwerps Liedboek* zijn met een significante frequentie liederen opgenomen die als thema de relatie van vrouwen en macht hebben. Ik beargumenteer dat er een waarneembare samenhang is tussen de periode waarin de liederen tot stand gekomen zijn en de staatsvorm – vrouwelijke landvoogdessen als staatshoofden – van de Nederlanden. Dit is al goed te zien in de hoge frequentie van (potentiële) familieleden als poëtische onderwerpen van het huis Habsburg, maar het is nog opvallender in de afbeelding van verschillende vormen van vrouwelijke macht en de rollen van vorstinnen in de verzameling. Een negatief sentiment over vrouwelijke landbestuurders komt misschien ook tot uitdrukking in de liederen die vrouwen als ‘broekdragers’ verbeelden, hoewel dit geen specifiek topos van Nederlandse literatuur genoemd kan worden, omdat het ook de laatmiddeleeuwse literatuur in andere West-Europese landen typeert.

Mgr. Iva Rezková (Karelsuniversiteit Praag) – sessie 2

Codewisseling tussen Nederlands en Engels

Mijn proefschrift handelt over Engelse vormen in het hedendaags Nederlands. Ik beperk me daarbij tot *ontlening* en *codewisseling*. De strikt taalkundige hoe-vraag staat centraal: hoe wordt er ontleend en hoe wordt er gewisseld tussen Nederlands en Engels op het lexicale, morfologische en syntactische vlak?

Aan de hand van een samengesteld corpus zal ik proberen vormen van Nederlands-Engels taalcontact te definiëren en te classificeren. Naast de centrale hoe-vraag zullen we tegen het eind van het proefschrift tevens de sociolinguïstische waarom-vraag aan de orde stellen. Wat brengt sommige Nederlandstaligen ertoe om hun taal met Engelse woorden en zinnen te doorspekken?

Lic. Valérie Rousseau (Leuven)

‘Elke gelijkenis met bestaande personen en gebeurtenissen berust geheel en al op toeval.’ Tom Lanoyes Monstertrilogie als politieke sleutelliteratuur (?)

Tom Lanoyes *Monstertrilogie*, bestaande uit de romans *Het goddelijke monster* (1997), *Zwarte tranen* (1999) en *Boze tongen* (2002), wordt door de literaire kritiek reeds bij het verschijnen van het eerste deel als ‘politieke sleutelliteratuur’ bestempeld. Eigenaardig genoeg lijkt er een vreemde, wat perverse, lucht te hangen rond proza dat ostentatief plaats ruimt voor de herkenbare werkelijkheid. De meeste critici waren het met elkaar eens dat Lanoye voor zijn trilogie als een ‘vermoeid chroniqueur’ (Peters 1997) was gaan ‘jatten uit de realiteit’ (Reynebeau 1997) en dat zijn ‘graaien in de drek van België’ (Goedkoop 2002) vooral ‘gekrakeel rondom Dutroux’ (Van den Bergh 1999)² had opgeleverd.

De negatieve connotaties waarmee de term ‘sleutelliteratuur’ hier gepaard gaat, zijn echter inherent aan het genre. Los van het feit dat de problematiek kadert in een ruimer vraagstuk omtrent mimesis en literaire representatie, leggen slechts twee studies – van Georg Schneider en Gertrud Maria Rösch³ - zich uitgebreid op het

---

² A. Peters, ‘De zonnige rol van een lijk’, in: *De Volkskrant*, 10 oktober 1997; M. Reynebeau, ‘Maar trop is te veel’, in: *Knack*, 5 november 1997; H. Goedkoop, ‘De Vlaamse Kennedy’s gevloerd’, in: *NRC Handelsblad*, 18 oktober 2002; T. van den Bergh, ‘De Vlaamse traditie’, in: *Elsevier*, 20 november 1999.

³ Georg Schneider, *Die Schlüsselliteratur*. Stuttgart, Hiersemann, 1951-1953; Gertrud Maria Rösch, *Clavis Scientiae. Studien zum Verhältnis von Faktizität und Fiktionalität am Fall der Schlüsselliteratur*. Tübingen, Niemeyer, 2004.

genre van de sleutelliteratuur toe. Ondanks hun uiteenlopende perspectieven en de diverse kanttekeningen die we bij de twee werken kunnen plaatsen, brengen ze samen de belangrijkste fundamenteën en pijnpunten van het genre in kaart. Centraal staat steeds de moeizame afbakening van het concept en de problematische waardering ervan op ethisch, esthetisch en geschiedkundig vlak. Het grootste gevaar situeert zich naar mijn mening echter op interpretatief niveau. De analyse van vermeende sleutelromans beperkt zich al te vaak tot het eendimensionaal opsporen en in kaart brengen van de belangrijkste sleutels en gaat zonder meer voorbij aan zowel de gehanteerde technieken als het mogelijke belang van de buitentalige verwijzingen voor de interpretatie van het literaire werk.

In het korte bestek van mijn lezing wil ik in eerste instantie nagaan in hoeverre Lanoyes *Monstertrilogie* zich inderdaad als sleutelliteratuur gedraagt, om daarna een aantal kanttekeningen te plaatsen bij deze specifieke typering, enerzijds, en de algemene invulling van het ‘sleutel’-concept, anderzijds. Op het eerste gezicht dringt een referentiële lectuur van de romans zich vanuit een aantal paratekstuele signalen op, waarbij zonder al te veel moeite de belangrijkste verwijzingen naar bekende personen en gebeurtenissen kunnen worden opgespoord en beschreven. Door echter ook aandacht te besteden aan de verschillende technieken en strategieën waarmee elementen uit de werkelijkheid binnen de romanwereld verweven worden, wil ik aantonen dat de statische een-op-een-relatie tussen ‘*Urbild*’ en ‘*Abbild*’ (Schneider) vervangen dient te worden door een complexer en dynamischer model. Daarnaast biedt een nauwkeuriger lectuur van de trilogie niet alleen inzicht in de manier waarop Lanoye deze referentiële leesmethode opdringt, maar die tevens thematiseert én ondergraaft. De spanning tussen feit en fictie wordt daardoor op een niveau getild dat veel complexer is dan die van de zuiver eendimensionale verwijzing en herkenning, maar tevens op thematisch en poëticaal vlak een vooraanstaande rol speelt.

Mgr. Anna Sikora-Sabat (Adam Mickiewicz Universiteit Poznań) – sessie 8
Teksten van de Nederlandse cultuur in Polen. Literaire vertalingen en culturele politiek 1945-2000

De bijdrage gaat uit van de stelling dat de culturele politiek van de staat een werktuig is in het vormen van culturele receptie. De receptie van de Nederlandse kunst (beeldende kunsten, literatuur enz.) na de Tweede Wereldoorlog werd in de Volksrepubliek Polen sterk beïnvloed door politieke criteria. Het nieuwe model van de socialistische cultuur dat van overheidswege werd ingevoerd, stelde vast dat de

persoon van de kunstenaar minder belangrijk werd in vergelijking met de reactie van de massale ontvanger op het kunstwerk.

Musea begonnen een relevante rol te spelen – zij waren volgens de overheid de enige betrouwbare bron van de cultuur voor het volk. De tentoonstellingen moesten zich aan de regels van het nieuwe beleid ten opzichte van de kunst aanpassen. De voornaamste taak van elk kunstwerk was om de ontvanger te mobiliseren tot de strijd voor het socialisme. Toelaatbaar waren dus slechts tentoonstellingen van ‘ideologisch correcte’ kunst.

De situatie veranderde in 1956, nadat het besluit was genomen over de uitbreiding van de Poolse culturele samenwerking met het buitenland. Op basis van deze richtlijnen organiseerde het Nationale Museum in Warschau in 1962 de tentoonstelling *Van Gogh. Schilderijen en tekeningen*. Deze tentoonstelling functioneert in dit referaat als een voorbeeld van de propaganda in de publicistiek. In deze lezing probeer ik uit te leggen hoe de propagandische teksten over één expositie de latere beschouwing van de hele kunst kunnen beïnvloeden. ”

Mgr. Joanna Skrobot (Universiteit van Wrocław) – sessie 1

Het kind als literair motief en sociaal-cultureel verschijnsel in de Nederlandse zeventiende-eeuwse literatuur

Tot de zestiende eeuw was een figuur van het kind een zeldzaam verschijnsel in de westerse cultuur, hoewel de eerste voorstellingen van kinderen al in de veertiende- en vijftiende-eeuwse profane iconografie te vinden zijn. De zeventiende eeuw met al zijn kinderportretten, kindergedichten, ‘onnozele schaapjes’ vereeuwigd in emblemen en met zijn buitengewone interesse voor het kind en het kinderlijke, lijkt ‘de tijd van kinderen’ te zijn geweest. Maar betekent die bijzondere voorkeur voor kinderen een echt begin van de aanwezigheid van het kind in de vroegmoderne cultuur? Zijn de zeventiende-eeuwse werken een teken van veranderingen die in het bewustzijn van mensen zijn opgetreden en op die manier tot ‘de ontdekking van het kind’ hebben geleid? Of is het misschien zo dat alles al eerder is begonnen, maar pas in de zeventiende eeuw tot uiting is gekomen? Deze vragen en problemen zullen in mijn onderzoek centraal staan, dat tot onderwerp het kind als literair motief en sociaal en cultureel verschijnsel heeft.

Naast de genoemde kwesties wil ik mijn aandacht wijden aan de manier waarop kinderen in zeventiende-eeuwse werken worden voorgesteld. In didactische teksten, gedichten of wonderverhalen waarin kinderen een min of meer belangrijke rol

spelen, vinden wij bepaalde motieven, vergelijkingen en associaties die met hen verbonden zijn. Soortgelijke voorstellingen van kinderen ziet men ook op emblematische prenten en in de beeldende kunst. Het kind komt hier altijd in een zekere context en met bepaalde attributen voor. Ik vraag met af of wij hier niet te maken hebben met zekere herhaalde modellen en attributen die vervolgens gekopieerd, bewerkt, veranderd en ingevuld worden en in het zogenaamde openbare bewustzijn ‘ingezet’ zijn. Zo ja, hoe gebeurt dat eigenlijk? In welke ruimtes zijn die processen te vinden: in het sociale leven, literaire werken, op schilderijen?

Om de bovengenoemde vragen te kunnen beantwoorden wil ik een selectie van Nederlandse zeventiende-eeuwse teksten en prenten aan een analyse onderwerpen. Daarbij zal de grootste nadruk worden gelegd op didactische literatuur en emblemen, alsmede op schilderijen en iconografie. In mijn lezing wil ik graag inzicht geven in de problematiek van mijn onderzoek, de belangrijkste vragen, de methodologische en theoretische reflectie alsook in de literaire stof die aan de basis van het onderzoek zal staan.

Mgr. Agnieszka Śmiertka (Universiteit van Warschau) – sessie 8

De strijd tegen het water in de Nederlandse cultuur van de 20e en 21e eeuw

Water is één van de kenmerken van het Nederlandse landschap. De zee aan de ene kant en de rivieren, meren, kanalen en grachten aan de andere kant, zijn een belangrijk onderdeel in de samenstelling van de omgeving aldaar. De Nederlanders die door de eeuwen heen in zo’n omgeving leefden, bedachten en maakten verschillende uitstekende oplossingen in hun strijd tegen het geweld van het natuurelement water. De golven van de zee zijn een constante bedreiging voor de inwoners en het landschap, zoals uit de lange geschiedenis blijkt.

Zelfs in de 20^e eeuw verwoestte een immense overstroming in 1953 een groot deel van het land. De Nederlanders vochten hard en verzetten veel werk om uiteindelijk te overwinnen, waarbij ze de Deltawerken aan de wereld presenteerden als een van hun uitvindingen. Naast de hydrotechnische oplossingen verschenen er bovendien in de culturele stroming verschillende manifestaties van deze meest recente strijd tegen het water. De overstroming van 1953 ging deel uitmaken van het cultureel erfgoed door zulke kenmerkende plekken als het museum ‘Nationaal Monument Watersnood 1953’.

Mgr. Marketa Štefková, Ph.D. (Comenius Universiteit Bratislava) – sessie 9
Kleinere rechtstalen uit translatologisch perspectief

Juridisch vertalen uit en naar minder verspreide talen wordt gekenmerkt door enkele praktische problemen, die bij grote talen vaak door het aantal toegankelijke hulpmiddelen niet zo nadrukkelijk naar voren komen. In onze bijdrage willen we aan de hand van het voorbeeld van het vertalen in combinatie van de talen Slovaaks en Nederlands deze problemen identificeren en naar mogelijke oplossingen zoeken.

Besproken worden vooral vragen in verband met de mogelijkheden van professionalisering van juridische vertalers, gebruik van vertaalsoftware en het daarmee samenhangende probleem van auteursrechten op terminologische databases die in de loop van de vertaling aangemaakt worden, de positie van deze vertalingen in de vertaalindustrie, samenwerking met staatsinstellingen, de positie van de juridische vertaler op basis van de geldige wetgeving etc.

De besproken bevindingen en conclusies vloeien voort uit eigen vertaalpraktijk en uit een onderzoek naar de genoemde problemen in samenwerking met opleidingscentra voor beëdigde vertalers in Slowakije, Nederland en Vlaanderen, beroepsorganisaties van beëdigde vertalers en tolken en vertaalagentschappen, dat zou moeten uitmonden in een habilitatiegeschrift.

lic. Jo Sterckx (Adam Mickiewicz Universiteit Poznań) – sessie 8
Rellen in Franse voorsteden: de berichtgeving in een Vlaamse en een Nederlandse krant

In november 2005 vonden er in de buitenwijken van verschillende Franse steden gewelddadige rellen plaats die veroorzaakt werden door de ter plaatse wonende jongeren. In Nederland en België werden deze gebeurtenissen door de politieke wereld en de publieke opinie op de voet gevolgd, mede uit bezorgdheid over de mogelijkheid dat de onrust zou overslaan. Uiteindelijk bleek dat in de Lage Landen oproeren en brandstichtingen enkel op een beperkte schaal plaatsvonden en de rellen niet gekopieerd werden.

Via een kwantitatieve, kwalitatieve en contrastieve analyse zal deze bijdrage trachten te achterhalen hoe de gebeurtenissen in Frankrijk gerepresenteerd werden in de Vlaamse krant *De Standaard* en de Nederlandse krant *De Volkskrant*. In dit onderzoek worden artikelen geselecteerd in de periode van 29 oktober 2005 tot 28 november 2005. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen berichtgevingen en

reportages enerzijds en opiniestukken anderzijds. Zowel analyses, columns als lezersbrieven worden in deze laatste categorie opgenomen.

Lic. Steven Stroobants (Universiteit Gent) – sessie 5

Swingen op het ritme van de tijd: een bespreking van de tijdsopvatting in postmoderne historische romans

“There is no neutrality, no infinity, nothing of historical time with its linear and rational residues or its Elsewhere. Brain ripple, breathing, the drum in my temple – these are our faithful timekeepers” (Deeds Ermath 1992: 47)

In postmoderne historische romans is de chronologie niet langer een logische en lineaire constructie. Integendeel, ze vormt een amalgaam van verleden, heden en toekomst waarin de tijdslagen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Of men de postmoderne tijdsopvatting nu voorstelt als *rhythmic time* (Deeds Ermath), *chronochisms* (Heise) of eerder als een *Zeitschicht* (Koselleck), ze verschilt radicaal van de tijdsopvatting in traditionele historische romans. Het verleden wordt in postmoderne historische romans niet langer beschreven als een authentieke periode die los staat van het heden en de toekomst, maar als een palimpsest waarin de andere tijdslagen reeds doorschemeren. Het verleden is ook geen overkoepelende dimensie meer die, zoals dat in traditionele historische romans wel vaker het geval was, als doel heeft het nationale bewustzijn van een volk op te wekken. De tijd is fragmentarisch en ongrijpbaar. Dat past perfect bij het vloeibare en fluctuerende wereldbeeld van de postmodernisten. Het ritme van de tijd verschilt van individu tot individu en dat leidt tot breuken in de overkoepelende tijdsopvatting (*Zeitaporie* – Geppert 2009: 205).

Het doel van deze bijdrage is de postmoderne tijdsopvatting methodologisch te kaderen op basis van de theoretische opvattingen van Elizabeth Deeds Ermath in *Sequel to History* (1992), Hans Vilmar Geppert in *Der Historische roman* (2009), Ursula Heise in *Chronochisms* (1997) en Reinhart Koselleck in *Zeitschichten* (2000) **(1)**. Na het schetsen van het methodologische kader, ga ik over tot de bespreking van twee voorbeeldromans. Aan de ene kant bespreek ik de tijdsopvatting in een postmoderne historische roman **(2)**, terwijl ik aan de andere kant, ter contrastering, de chronologie in een klassieke historische roman analyseer **(3)**.

Ik ben als aspirant van het FWO/Vlaanderen verbonden aan de Universiteit van Gent. Ik werk er aan een onderzoek over de vernieuwing van de historische roman

met als titel *De vernieuwing van de historische roman na 1975*. De thematiek die ik in deze bijdrage wens te bespreken maakt eveneens deel uit van mijn proefschrift.

Mgr. Małgorzata Szczypińska (Universiteit van Wrocław) – sessie 6

Aanspreeksystemen in het Pools en het Nederlands – contrastieve en historische studie in sociolinguïstiek

Hoe spreken we elkaar aan? Door het gebruik van een (beleefdheids-)titel, voornaam, achternaam, of misschien door een roepnaam, een verwantschapsnaam, een koosnaampje of door een variatie van al deze mogelijkheden. Of misschien hoeven we geen vorm te gebruiken en op die manier het probleem proberen op te lossen? Welke factoren zijn van belang? Waardoor worden we geleid om een bepaalde vorm wel te gebruiken? Zijn de aanspreekvormen wederzijds of niet wederzijds? Zijn alle varianten toegankelijk? Wat wordt als beleefdheid beschouwd? Hebben we haar nodig? Waarom is het naleven van beleefdheidsnormen zo belangrijk? Wat is de relatie tussen beleefdheid en aanspreekvormen? Is iemand aanspreken altijd beleefd? Hoe wordt de keuze van een aanspreekvorm door talige en buitentalige factoren beïnvloed? Dus op welke manier wordt die bepaald door verschillende elementen als de relatie tussen gesprekspartners, de aanwezigheid van het publiek, het geslacht, leeftijd, de sociaal-economische achtergrond, de emotionele toestand van de gesprekspartners, het gespreksthema, etc.?

Eén van de verschillende taken van sociolinguïstiek is het beschrijven en het begrijpen van de manieren waarop informatie tussen gesprekspartners wordt gewisseld tijdens een *face-to-face* gesprek, alsook van de manieren waarop het gebeurt. Ik wil wijzen op de subtiele nuances van de betekenis van de relevante aanspreekvormen (pronominale en nominale vormen) in het Pools en in het Nederlands om de dynamiek van de personele relaties zo distinctief in de dramatische teksten te weerspiegelen. Ik heb voor dramatische teksten gekozen, want t.b.v. historisch en contrastief onderzoek zijn deze van groot belang. Zoals Brown and Gilman, de auteurs van fundamentele studies over de aanspreekvormen stellen, leveren dramatische teksten de beste informatie over de omgangstaal van een bepaalde periode en ze vertegenwoordigen het volle veld van de maatschappij van de relevante historische periode.⁴

---

⁴ R. Brown, A. Gilman: "Politeness theory and Shakespeare's four major tragedies." *Language in Society* 18 (2), 159-212

Weerspiegeling van aanspreekvormen is, wellicht in meerdere mate dan andere woordsoorten, een belangrijke basis van de structuur van de sociale positie. De manier waarop men elkaar aanspreekt is één van de duidelijkste indicatoren van de relaties tussen gesprekspartners. In deze bijdrage wil ik, op basis van bestaande theorieën en gekozen voorbeelden, een proefstukje van mijn proefschrift voorstellen en enkele van de bovenstaande vragen beantwoorden.

dr. Urszula Topolska (Universiteit van Wrocław) – sessie 11

Het vertellen in “Een weekend in Oostende” van Willem Brakman als postmodernistisch aspect

Postmodernisme is één van de opmerkelijkste fenomenen van onze cultuur dat in razend tempo een spectaculaire opmars op het wereldtoneel maakte. Dit is een term die uiteenlopende reacties opwekt, het object van wetenschappelijke debatten en een modieus woord van alle intellectuele discussies in het laatste kwart van de 20e eeuw. Ook in de literatuurwetenschap maakte deze term een bliksemcarrière. Ondanks kritische stemmen die het postmodernistische verschijnsel verwerpen, wist de term zich voorgoed te nestelen.

De veelzijdigheid van toepassingen heeft tot gevolg dat er niet één definitie van dit fenomeen bestaat, maar dat er verschillende invullingen aan worden gegeven. Danks deze vage inhoud pogen de literatuurbeschouwers een heldere beschrijving te formuleren. De gewichtige benaderingen van de term *postmodernisme* in de Nederlandse en Vlaamse literatuurwetenschap gaan duidelijk in twee richtingen uiteen. Enerzijds wordt de term met de literatuurperiodisering verbonden, dat wil zeggen dat het postmodernisme als een literair-historisch tijdperk wordt gezien. Anderzijds worden algemeen formele kenmerken van het postmoderne fenomeen in de literatuur naar voren gebracht waarbij kenmerken worden gezocht die de eigenaardigheid van het postmodernisme uitmaken. Vanwege de opzet van mijn onderzoek staat de tweede benadering voorop.

In mijn bijdrage zal ik een element van de romantetechniek onder de loep nemen, namelijk het vertellen. *Een weekend in Oostende* (1982) van Willem Brakman is een roman die een merkwaardige verstelstructuur vertoont. Op het eerste gezicht lijkt het dat we met een niet-personage-gebonden verteller te maken hebben die als focalisator fungeert. Maar bij nader inzien blijkt dat niet het geval te zijn. In verhalen, waaruit dit boek in grote mate bestaat, laat de externe focalisator het woord aan de anderen zodat we talloze verhalen krijgen. Aan de hand van deze literaire tekst wil ik aantonen dat de narratologie inderdaad tot de postmodernistische kenmerken

kan gerekend worden. Bovendien zal ik in kaart brengen hoe dit postmoderne experiment in de focalisatietechniek concreet in de tekst tot uitdrukking komt en in hoeverre dit postmodernistische facet uit de radicalisering van de modernistische principes voortvloeit.

Verder zal ik de stelling poneren dat de manier waarop er in deze roman wordt verteld, dient om de postmodernistische wereldbeschouwing weer te geven. Ten slotte wil ik nog op een element wijzen dat als postmodern kan beschouwd worden, namelijk dat het vertellen van verhalen een doorslaggevend procedé voor postmoderne werken is; ook voor het boek van Willem Brakman.

dr. Krisztina Noémi Törő (Eötvös Lóránd Universiteit Boedapest) – sessie 11
Migrantenliteratuur in Vlaanderen. “Kleur de kunst!”

Migratie en literatuur zijn hedendaags begrippen die heel makkelijk naast elkaar kunnen worden geplaatst. Maar wat is de juiste combinatie? *Migrantenliteratuur?* *Migratieliteratuur?* Moet men eventueel de literatuur in verband met migratie met andere termen uitdrukken? *Allochtonenliteratuur?* *Minderheidsliteratuur?*

In mijn onderzoek wordt aandacht besteed aan de vraag waarom het zo moeilijk is om een passende wetenschappelijke term te vinden. *Wat* moet eigenlijk benoemd worden: literatuur geschreven door (niet-westerse) migranten of literatuur geschreven over en door (niet-westerse) immigranten? De terminologische kwesties zullen in het eerste deel besproken worden. In verband hiermee is het ook belangrijk om vast te stellen op basis van welke karaktertrekken, motieven, inhoudelijke en tekstuele eigenschappen de categorie van migrantenliteratuur tot stand is gekomen dan wel tot stand is gebracht.

In het tweede deel wil ik de Vlaamse situatie onder de loep nemen. Waarom is het Vlaamse literaire leven in vergelijking met Nederland, Frankrijk of Duitsland zo arm aan migrantenauteurs en migrantenliteratuur geweest? Is het noodzakelijk en nodig dat ook daar migrantenliteratuur verschijnt (moet de Kunst gekleurd worden)?

In het derde deel van mijn habilitatieschrift wil ik de in toenemende aantallen aanwezige teksten van de Vlaamse migrantenliteratuur analyseren. Ik besteed aandacht aan literaire en sociologische-ideologische karaktertrekken. Zo worden *autobiograficiteit* en *fictionaliteit* onderzocht, de zogenaamde typische motieven binnen dit soort literatuur: reizen-queeste, partnerrelaties, het kind, identiteit(constructie). Ook

andere thema's die in deze werken voorkomen ga ik onderzoeken: clash of cultures(?), traditie, geloof, verschijnselen in verband met gender.

Hiernaast moet aandacht besteed worden aan de representatie: de zelfrepresentatie van de migranten (auteurs), de representatie van de autochtonen door de migranten. Gezien het feit dat migratieliteratuur ook opgevat kan worden als literatuur *door* en *over* migranten en migratie (ook op inhoudelijke basis dus) wil ik een hoofdstuk besteden aan een paar auteurs die als niet-migrant over deze thematiek schrijven. Dit moet gedaan worden voor de achtergrond van de wetenschappelijke resultaten over migrantenliteratuur in de Europese literatuur en in een maatschappelijk-ideologisch kader dat onvermijdelijk verbonden is met deze thematiek.

Mgr. Zsuzsa Tóth (Universiteit van Debrecen) – sessie 8

De Nederlandse literatuur in de Hongaarse pers in de eerste helft van de 20^e eeuw

In mijn bijdrage wordt het concept van mijn dissertatie uitgelegd. De kern ervan wordt door mijn afstudeerscriptie *Nederlandse literatuur in het Hongaarse literaire tijdschrift Nyugat (1908-1941)* gevormd. In mijn bijdrage wordt dit onderwerp uitgebreid naar andere Hongaarse literaire tijdschriften van deze periode, namelijk die van de eerste helft van de 20^e eeuw.

De bijdrage zal zich dus concentreren op de receptie van de Nederlandse literatuur door de Hongaarse pers van de eerste helft van de 20^e eeuw en zal de Nederlandse en de Hongaarse receptie van de vermelde Nederlandse auteurs en hun werken vergelijken. Daarbij worden de redenen van de eventueel afwijkende receptie toegelicht. Daarbij valt te concluderen dat de aard van de Nederlandse en de Hongaarse receptie van bepaalde Nederlandse auteurs niet gebaseerd is op dezelfde omstandigheden. Het gevolg daarvan is dat er in de twee landen volledig verschillende denkbeelden over dezelfde schrijver kunnen bestaan.

Het literatuur-theoretische concept van de bijdrage gaat uit van de receptietheorie van Hans Robert Jauss. Volgens zijn theorie verandert de interpretatie van een bepaalde auteur of een bepaald werk van land tot land en van periode tot periode. Deze literatuurtheoretische basis is vooral nodig om de oorzaken van de verschillen tussen de Nederlandse en de Hongaarse receptie te staven. Of, om de vraag meer algemeen te vormen: welke factoren vormen de receptie van een bepaalde auteur?

Mijn bijdrage komt tot de conclusie dat de selectie en de beoordeling van dezelfde Nederlandse auteurs door andere factoren bepaald werd in Hongarije dan in Ne-

derland. Daaruit volgt dat de lezers van de Hongaarse literaire tijdschriften vaak een misvormd beeld hebben gekregen van de Nederlandse literatuur van die periode. Dit beeld werd vooral door de redacteurs en schrijvers van de genoemde Hongaarse literaire tijdschriften gecreëerd. Het ‘misvormde beeld’ heeft twee aspecten: enerzijds werden niet zozeer auteurs aan de Hongaarse lezers bekendgemaakt die in Nederland populair of belangrijk waren; anderzijds werden sommige auteurs in de twee landen volledig afwijkend beoordeeld.

dr. Jan Urbaniak (Universiteit van Wrocław) – sessie 10

“Polen heeft eene nieuwe Constitutie aangenomen!” - de reacties van De Vraag-Al (1791-1797) op de veranderingen van de Poolse staatsstructuur.

In mijn bijdrage analyseer ik de reacties van de Nederlandse spectator *De Vraag-Al* (Leiden 1791-1797) op het invoeren van de Poolse Grondwet uit 1791. Naar men zegt was dat het eerste document in Europa dat het meest volledig de verlichte idealen van de burgers (zoals bijvoorbeeld vrijheid en gelijkheid) probeerde te realiseren. Daardoor wilde de constitutie de moderne democratische structuur van de staat bevorderen. Uit de kwesties die de constitutie aansneed, zoals de sterke positie van de burgerij in de staatsstructuur, de vrijheid van geloof en een helder systeem van de effectieve bestuursorganen duikt een positief imago van Polen op, waar de idealen van de Verlichting op een vruchtbare bodem leken neer te vallen.

De constitutie die van Polen op den duur een moderne staat maakte, overschaduwde de negatieve en al te stereotiepe beeldvorming van Polen die door de hele 18^e eeuw door de spectators werd doortrokken. Mijn bijdrage onderstreept het moment dat de spectatoriale kritiek op het *onderontwikkelde* en *woeste* Polen langzamerhand plaats heeft gemaakt voor een nog onduidelijke, maar steeds opvallendere acceptatie van het *verlichte* Polen. Ik onderzoek de sociale, politieke en culturele oorzaken die deze acceptatie in *De Vraag-Al* teweeg hebben gebracht.

dr. Orsolya Varga (Eötvös Lóránd Universiteit Boedapest) – sessie 9

Parallele vertalersbeschrijvingen: Martinus Nijhoff (1894-1953) en István Vas (1910-1991)

Dat de hoogste onderscheiding voor literaire vertalingen de naam van Martinus Nijhoff heeft meegekregen, is niet toevallig. Het derde deel van Nijhoffs verzameld werk (allemaal vertalingen) overtreft in volume het deel met oorspronkelijk dichtwerk. Nijhoff heeft naast het vertalen van literaire werken ook vertaalkritieken

geschreven. Zijn Hongaarse tijdgenoot, de dichter István Vas had een imposante loopbaan als literair vertaler, daarnaast heeft hij een aantal studies gepubliceerd over verschillende kwesties van vertalen.

Wat waren de heersende vertaalnormen in beide landen in de onderzochte periode? In hoeverre hebben beide auteurs deze opvattingen gepropageerd? Wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen de vertaalopvattingen van beide vertalers?

In mijn bijdrage pas ik de methode van de vergelijkende vertaalgeschiedenis toe, namelijk: hoe vergelijkbare literator-vertalers of literatuur- en vertaalwetenschappers reflecteerden op het vertalen in dezelfde periode maar in twee verschillende culturen. Ik analyseer de meningen van de twee onderzochte vertalers op basis van hun essays over vertalen en op basis van door hen zelf vertaalde werken.

Zowel in de Nederlandse als in de Hongaarse traditie was het te bereiken doel in de onderzochte periode eerder de “onzichtbaarheid” van de vertaler dan het lezen van de vertaling als *vertaling*. Er zijn uiteraard vertalingen te vinden die veel nieuws hebben gebracht in de woordenschat en eventueel in de syntaxis van de nationale taal, maar het belangrijkste doel van het vertalen is goede literaire werken te scheppen in de nationale taal: in het Nederlands en in het Hongaars. Dat blijkt uit de vertalingen van beide onderzochte vertalers.

Mgr. Martina Vitáčková (Palacký Universiteit Olomouc) – sessie 3

Caribische zoektochten in de hedendaagse Nederlandse literatuur. Enkele inzichten vanuit de postkoloniale en feministische literaire theorie

De bijdrage zal grotendeels gebaseerd zijn op het tweede hoofdstuk van mijn dissertatie dat de interrelatie tussen vrouwen en literatuur analyseert. Deze relatie kent verschillende vormen, vanaf vrouw als object van literatuur tot vrouw als actief subject – auteur en critica.

De meeste nadruk wordt in de bijdrage, net als in het hoofdstuk zelf, gelegd op de rol en positie van de vrouwelijke schrijver en de feministische literaire kritiek en theorie. In het kort zal deze, op het veld van (vooral extramurale) neerlandistiek, vrij weinig bedreven discipline worden voorgesteld en haar mogelijke bijdrage voor het gebied zal worden aangeboden.

Tevens zullen de theoretische opvattingen van feministische literatuurwetenschap in de praktijk worden gebracht aan de hand van concrete voorbeelden van de hedendaagse postkoloniale literatuur in het Nederlands, geschreven door vrouwelijke auteurs.

Sleutelwoorden: *feministische literatuurwetenschap, postkoloniale literatuur, Nederlandse literatuur, neerlandistiek*

Mgr. Lada Vukomanović (Belgrado) – sessie 1

Beeldvorming over het kwaad in Nederlandse en Servische middeleeuwse bronnen

Deze studie beoogt het concept van de duivel in Nederlandse en Servische middeleeuwse bronnen te vergelijken. Mijn aandacht gaat daarbij vooral uit naar de aan de duivel toegeschreven karaktereigenschappen en de rol daarvan in de gedachtenwereld van die tijd. Aanleiding tot dit onderzoek zijn de culturele verschillen tussen de Lage Landen als West-Europees cultuurgebied en Servië als Balkanland dat in de loop der eeuwen aan een meer heterogene cultuurinvloed is blootgesteld. Literatuurwetenschap wordt hier dus als één van de cultuurwetenschappen beschouwd.

Er worden zowel anonieme teksten als die van bekende auteurs behandeld. Terwijl het in de Lage Landen ook gaat om toneelstukken, blijft het in het geval van Servië beperkt tot volksliteratuur (orale overleveringen die pas in de 19e eeuw op schrift zijn gesteld) en hagiografische teksten. Aangezien het voorchristelijke geloof (de mythologische achtergrond) en de receptie van het christendom een belangrijke rol bij deze beeldvorming spelen, wordt er ook rekening gehouden met de mythologische en theologische aspecten van deze kwestie. Mijn bijzondere aandachtspunt is de dualistische westerse denkwijze (oorzaak, gevolg, kritiek) en daartegenover de toenmalige zgn. rekbaarheid van de orthodoxe kerk in het Oosten.

Aangezien de Nederlandse literaire productie uitsluitend te begrijpen valt in het licht van de West-Europese context, is dit onderzoek van aanvang af internationaal van aard. Daarnaast gaat het om een comparatieve studie tussen twee uiteenlopende cultuurgebieden. Voor dit onderzoek zijn voorkennis en toepassing van cultuurkunde, volkenkunde, mythologie en theologie een voorwaarde. Het vraagt dus om een interdisciplinaire benadering.

Hoewel het om historische letterkunde gaat, betekent dit niet noodzakelijkerwijs dat dit onderwerp niet actueel zou zijn. Naar mijn mening kunnen de conclusies uit mijn onderzoek de basis vormen voor verder onderzoek. Dat zou bijvoorbeeld kunnen uitmonden in een onderzoek naar de val van Joegoslavië en de westerse perceptie daarvan. Daarin zou zelfs de rol en het imago van het Joegoslavië-tribunaal (ICTY) in Den Haag aan bod kunnen komen. Want duivelsbeelden zijn niet strikt voorbehouden aan de middeleeuwse, sterk religieus getinte, belevings-

wereld. Ze kunnen als blauwdruk dienen voor hedendaagse denkpatronen over het Kwaad.

Mgr. Katarzyna Wiercińska (Adam Mickiewicz Univ. Poznań) – sessie 4
Tussen dialecten en Standaardnederlands. De Vlaamse tussentaal als ‘lingua non grata’ en bedreiging voor het Standaardnederlands in Vlaanderen

In mijn onderzoek richt ik me op de (sociale) status en de functies van de Vlaamse tussentaal. Dat ze er ongetwijfeld in geslaagd is om vaste grond onder de voeten te krijgen, kan veel buitenstaanders verbazen. Er bestaat toch geen enkele (al dan niet) openbare instelling die op het gebied van de tussentaal werkzaam is. Er bestaan ook geen organisaties of verenigingen die ‘het nut’ van de tussentaal zouden uitdragen. En, wat ook van groot belang is, ze is een gesproken taalvariëteit. Dertig of veertig jaar geleden kon er gesteld worden dat een taal(variëteit) die geen geschreven vorm heeft, ‘niet meetelt’. Vandaag de dag moet men er echter ook rekening mee houden dat de alomtegenwoordige media soms beter zorgen voor de aanwezigheid van een taal(variëteit) in het dagelijks leven dan haar geschreven vorm.

De hele opschudding rond de Vlaamse tussentaal, die dankzij (of vanwege) de VRT in 2001 in kracht is toegenomen, kan dan wel eens een storm in een glas water lijken. Er zijn geen cultuurteksten behalve de verschillende films en soapseries, geen activiteiten ter bevordering van de tussentaal en naar het schijnt ook geen verband met de Vlaamse identiteit omdat men bij een doorsnee Vlaming meestal een ‘ik-spreek-gewoon-zo-attitude’ aantreft. De tussentaal wordt echter (soms fel) bekritiseerd (cf. de VRT & haar tussentaalcampagne 2001, Van Istendael 2005, Geeraerts 2001a, Debrabandere 2005, Gossens 2000, Taeldeman 2007) en als bedreiging voor het AN in Vlaanderen beschouwd (Gossens 2000, Taeldeman 2007). De negatieve instelling tegenover de tussentaal wordt zelfs door spottende benamingen geuit (bv. *tussentaaltje*, *Koetervlaams* of *Schoon Vlaams*).

Ondanks alle kritiek blijft de Vlaamse tussentaal bloeien. Functioneel bekeken is ze een volwaardig communicatiemiddel op zowel huiselijk en regionaal als supra-regionaal niveau. Vanaf de jaren tachtig is de opkomst van de tussentaal heel zichtbaar (Dhoest 2004) in de tv-fictie (bv. de recente Vlaamse productie ‘Loft’). Het probleem is dat men steeds vaker aan de tussentaal ‘blootgesteld’ wordt in situaties waarin de standaardtaal eigenlijk moet worden verwacht. Er wordt ‘schoon gepraat’ op het werk; zelfs politici en leerkrachten doen dikwijls geen moeite meer om het AN te spreken (cf. onderzoek van A. van Laere en J. Taeldeman naar de taal van politici en onderzoek van B. Walraet naar de taal van leerkrachten). De

positie van de standaardtaal in de formele communicatie lijkt toch ondanks alles nog altijd niet aangetast. Wordt de tussentaal dan terecht misprezen en bekritiseerd?

Lic. Cindy Windey (Leuven) – sessie 6

Negatieve ruimte in Nederlandstalig proza (focus onder meer op Gerard Reve)

In de roman *Bezorgde Ouders* (1981) van Gerard Reve is een Sint Sebastiaansmotief waarneembaar. In de secundaire literatuur over deze roman is dit motief echter niet of nauwelijks besproken, wellicht omdat de aanwezigheid ervan onderworpen is aan een belangrijke ambiguïteit: strikt gesproken bevindt het motief zich immers niet *in* de tekst, maar kan het er wel, met een lectuur ‘via negativa’, worden waargenomen. Die ‘negatieve’ leeswijze houdt in dat de lezer niet alleen oog heeft voor de prominente motieven van de tekst, maar ook voor de contouren van de (eventuele) afwezige motieven die erdoor worden uitgelijnd. Die laatste hoeven op die manier niet letterlijk door de tekst te worden gearticuleerd maar kunnen, in hun opvallende *afwezigheid*, zeer *aanwezig* zijn en actieve invloed uitoefenen op de ‘architextuur’ van de tekst (Caws 1981), i.e. het cognitieve totaalbeeld dat elke lezer opbouwt aan de hand van alle narratieve, discursieve informatie van een tekst. Het construeren van dit beeld van de tekst gaat vooraf aan de feitelijke interpretatie ervan, wat maakt dat de ‘negatieve’ elementen in een tekst ook belangrijke componenten worden voor zijn uiteindelijke betekenisproductie.

Het problematische aan dergelijke elementen is het feit dat zij niet restloos kunnen worden besproken als gewone ‘ingrediënten’ van de tekst (de aanwezigheid van het Sebastiaansmotief ‘in’ de tekst is duidelijk anders van aard dan die van de andere motivische elementen), noch bevinden zij zich louter in de onvoorspelbare subjectieve beeldvorming van een enkelvoudige lezer (ze onderhouden nog steeds een letterlijke, aantoonbare band met de tekst). Evenmin is het zo dat dergelijke elementen tot de bewuste intenties van de auteur hoeven te behoren – zij kunnen zich ook als esthetische effecten voordoen die pas door de lectuur worden geactiveerd. In mijn bijdrage wil ik dan ook de idee verkennen dat dergelijke elementen zich bevinden in een ‘tussenzone’: de uitdijende ‘sferen’ van de tekst, de ruimte tussen lezer en tekst, tussen oog en ding.

De vraag die ik hieraan wil koppelen, is die naar de relatie tussen de tekst en die ‘activeerbare’ elementen in de ruimte rondom. Ik vind daarvoor aanknopingspunten bij het negativiteitsconcept van Wolfgang Iser (die echter de klemtoon legt op *narratieve* leemtes en hun suggestiviteit) en bij de plastische kunst, met name bij

het Amerikaanse minimalisme van de jaren '60 en '70. In die context ontwikkelt zich namelijk het idee van de lege ruimte rond het object – later ook wel de ‘negatieve ruimte’ – als een verlengstuk van het kunstwerk. De ruimte die niet wordt ingenomen door de objecten (de ruimte waarin de toeschouwer zich beweegt) is er niet alleen een voorwaarde om het materiële te kunnen waarnemen, maar wordt nu ook zelf beschouwd als een drager van betekenis.

In mijn bijdrage wil ik de notie van negatieve (tekst)ruimte (de ruimte ‘rond’ de tekst als symbolisch object), haar relatie met de tekst en haar relevantie voor de interpretatie ervan verder uitdiepen aan de hand van de hierboven vermelde casus: Gerard Reve's roman *Bezorgde Ouders*.

Mgr. Joanna Włodarczyk (KU Lublin) – sessie 5

Ontwikkeling van de plaasroman / streekroman in drie verschillende literaire tradities: de Zuid-Afrikaanse literatuur, de Vlaamse literatuur en de Poolse literatuur

In mijn proefschrift wil ik de ontwikkeling van de plaasroman of streekroman in 3 verschillende literaire tradities nader onderzoeken: de Zuid-Afrikaanse literatuur, de Vlaamse literatuur en de Poolse literatuur. Daarbij bestaat het corpus uit deze werken: **Zuid-Afrikaanse literatuur:** Olive Schreiner, *The story of an African farm*, 1883; C.M. van den Heever, *Somer*, 1935; Etienne Leroux, *Sewe dae by die Silbersteins*, 1962; **Vlaamse literatuur:** Stijn Streuvels, *Vlaschaard*, 1907; Felix Timmermans, *Boerenpsalm*, 1935; Hugo Claus, *De Metsiers*, 1950; **Poolse literatuur:** Bolesław Prus, *Placówka*, 1885-1886; Władysław Reymont, *Chłopi*, 1904-1909; Wiesław Myśliwski, *Kamień na kamieniu*, 1984.

Alle genoemde romans waren zeer populair toen ze verschenen en behoren nu tot de literaire canon. Het accent van mijn onderzoek ligt op de analyse van romans die volgens de typologie van het genre strikt *plaasroman* of *streekroman* zijn (Schreiner, van den Heever; Streuvels, Timmermans; Prus, Reymont) en polemische verhoudingen uitdrukken (Leroux, Claus, Myśliwski). De afzonderlijke werken komen uit verschillende literaire tradities. Opzettelijk heb ik de romans uit het einde van de 19^e en het einde van de 20^e eeuw gekozen. Grote tijdsafstand tussen de boeken kan een bron zijn voor zeer interessante opmerkingen, kan zeer veel verschillen maar ook overeenkomsten vertonen.

Door het vergelijken van verschillende romans kan men het genre bekijken vanuit zeer diverse perspectieven en contexten (historisch, cultureel, sociaal of bio-

grafisch). Bovendien kan de plaasroman/ streekroman beschouwd worden als een bron voor historisch, cultureel en folkloristisch onderzoek. Het literaire onderzoek kan bijdragen aan beter begrip van het genre vooral op het internationale gebied.

Aan het begin van de bijdrage wordt de terminologie van het genre uitgelegd. Er bestaan veel termen voor deze literatuur: *plaasroman*, *streekliteratuur*, *regionale literatuur*, *streeктаalliteratuur*, *Heimatliteratuur*, *dialectliteratuur*, *dorpsroman* (*powieść wiejska*) *regionale literatuur* (*literatura regionalna*), *regionale stromning* (*nurt wiejski*), *regionale proza* (*proza regionalna*). De betekenissen van de termen verschillen van elkaar op belangrijke punten. Zelfs binnen het hele werk van één auteur kan de inhoud van een en dezelfde term verschuiven.

Verder gaat het artikel over de opbouw van mijn proefschrift. De dissertatie is verdeeld in 4 delen: **1)** de ontwikkeling van plaasroman in Zuid Afrika. Het onderzoek baseert zich op de representatieve plaasromans van Schreiner (1883) en Van den Heever (1935), respectievelijk op een roman die polemische verhouding uitdrukt, namelijk Leroux (1962). **2)** de vorming van de streekroman in Vlaanderen op basis van analyse van Streuvels (1907), Timmermans, (1935) en Claus (1950). **3)** analyse van regionale romans uit Poolse literatuur geanalyseerd: Prus (1885-1886), Reymont (1904-1909) en Myśliwski /1984), *Kamień na kamieniu*, 1984. **4)** commentaren van de analyse uit de vorige hoofdstukken. De verschillende romans worden volgens het volgende schema samengesteld: (i) tijd (ii) plaats/ruimte (iii), personages en hun veranderingen in de loop van de tijd, wederzijdse relaties, socio-psychologische constructie van de personages, (iv) thematiek, (v) stijl, dialect, (vi) positie van de verteller, (vii) motieven van de: aarde, plaats, geschiedenis, identiteit en familie.

Het NIFLAR Project

Het internationale project NIFLAR, Networked Interaction in Foreign Language Acquisition and Research, heeft een subsidie van de Europese Unie gekregen van bijna 4 ton. De Universiteit Utrecht is penvoerder van dit project, waaraan acht universiteiten binnen en buiten Europa meewerken en dat op 1 januari 2009 van start is gegaan. Het doel van NIFLAR is om het vreemde-talenonderwijs authentieker en interactiever te maken met behulp van innovatieve e-learning omgevingen.

Virtuele werelden

Binnen het NIFLAR-project zijn er twee omgevingen ontwikkeld waarin leerlingen direct kunnen communiceren met moedertaalsprekers. In de eerste plaats is dat een video-webcommunicatieomgeving waarin leerlingen uit verschillende landen met elkaar kunnen praten, samenwerken en bestanden delen (bijv. foto's, presentaties, filmpjes). Hun gesprekspartners zijn *native speaker* docenten in opleiding, die zo de gelegenheid hebben om te communiceren met echte vreemdetallearders en om hun feedback te geven. Ten tweede zijn er *Second Life*-achtige 3D Virtual Worlds gemaakt die zijn toegespitst op het vreemde-talenonderwijs. In zo'n omgeving kunnen studenten uit verschillende landen elkaar 'ontmoeten' en samen activiteiten en opdrachten uitvoeren. De onderzoekers ontwikkelen hiervoor opdrachten waarin intercultureel bewustzijn en authentieke sociale interactie een veel grotere rol spelen dan in het huidige talenonderwijs.

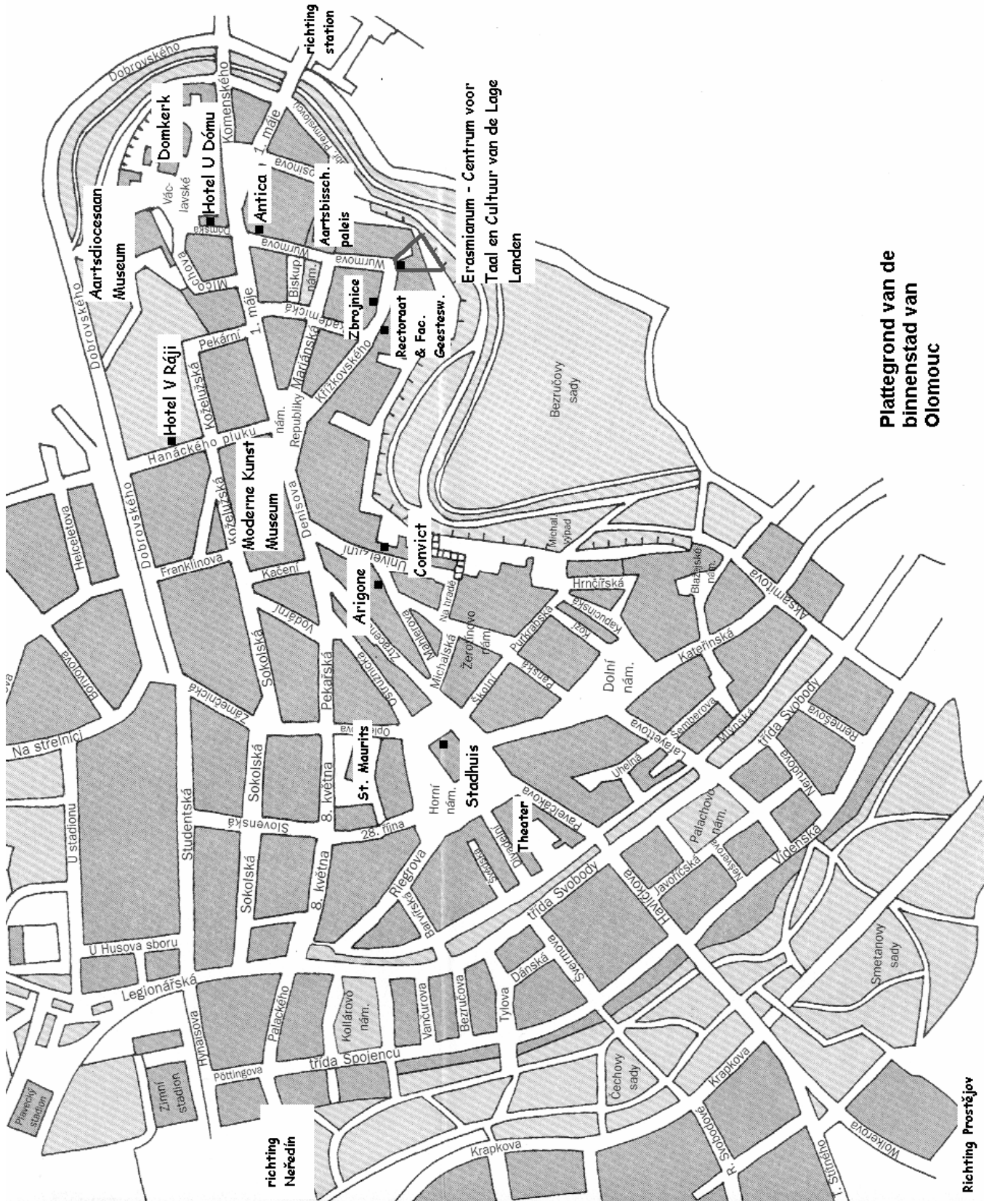
De ontwikkeling van onderwijsmateriaal en ICT-omgevingen is één aspect van NIFLAR. Het andere is onderzoek naar wat er in die omgevingen precies gebeurt. Eerdere experimenten met digitale toepassingen wijzen erop dat deze nieuwe methoden heel goed werken. Nader onderzoek kan deze eerste indruk verder onderbouwen.

Partners

NIFLAR concentreert zich op vreemde-talenonderwijs in Nederlands, Portugees, Spaans en Russisch, maar de resultaten zijn ook voor andere talen relevant. De Universiteit Utrecht werkt samen met de universiteiten van Granada en Valencia in Spanje, van Coimbra in Portugal, van Olomouc in Tsjechië, de Nevsky en Novosibirsk Staatstechnische Universiteit in Rusland en de universiteit van Concepción in Chili. Daarnaast participeren het Utrechtse adviesbureau TELL Consult (Technology Enhanced Language Learning), twee scholen voor voortgezet onderwijs in Hilversum en twee in Granada. Het project duurt twee jaar.

Meer informatie

Informatie is verkrijgbaar via de projectleider, Kristi Jauregi: k.jauregi@uu.nl en bij Milan Kříž: krizmilan@hotmail.com.

Erasmianum - Centrum voor
Taal en Cultuur van de Lage
Landen

Plattegrond van de
binnenstad van
Olomouc

richting
Nerědín

Richting Prostějov